

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

ELAZIĞ'DA YAŞAYAN BALKAN GÖÇMENLERİNİN
YAYGIN HALK İNANIŞLARI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

108567

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd.Doç.Dr.Sami KILIÇ

HAZIRLAYAN

Ali ŞİMŞEK

ELAZIĞ – 2001

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ELAZIĞ'DA YAŞAYAN BALKAN GÖÇMENLERİNDE

YAYGIN HALK İNANIŞLARI

Ali ŞİMŞEK

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Dinler Tarihi Bilim Dalı

2001

“Elazığ’da Yaşayan Balkan Göçmenlerinde Yaygın Halk İnanışları” adı altında gerçekleştirilen ve büyük bir bölümü alan araştırmasına dayanan bu çalışma giriş haricinde dört bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde Balkanlara Türk Göçleri ve Balkanlardan Elazığ’a göç nedenleri hakkında bilgiler verilmiştir. Tezin birinci bölümünde Elazığ’daki Balkan Göçmenleri’nde doğumla ilgili halk inanışlarının, ikinci bölümünde ildeki Balkan Göçmenleri’nde evlenme ile ilgili halk inanışlarının, üçüncü bölümünde ildeki göçmenlerin ölümle ilgili halk inanışlarının, dördüncü bölümde ise bu inanışlarda Eski Türk İnanışının izlerinin karşılaştırılması yapılmıştır. Çalışmamızda, özellikle mülakat ve gözlem metodu uygulanarak bilgiler elde edilmiştir. Araştırmamızın sonucunda Elazığ’da yaşayan Balkan Göçmenlerinde doğum, evlenme ve ölüm ile ilgili inanış ve uygulamalarda Eski Türk İnanışlarının izlerinin olduğu bu adet ve inanışların günümüzde devam ettiği görülmüştür.

SUMMARY

Master Thesis

THE COMMON PUPLC BELIEVES IN THE BALKIAN

IMMİGRANTS IN ELAZIĞ

Ali ŞİMŞEK

The Universty of Fırat

Social Sciences Institute

Main Science Branch of Philosophy and Religian Sciences

2001

This study is called “The Common Puplic Believes In The Balkian Immigrants In Elaziğ” and whose a great of chapter is based on the research of are consists of introduction and four chapters.

In the introduction, it has been given information about Turk immigrant which migrated to Balkians and the reasons of immigrants to Elaziğ. It has been compared with puplic believes about the birth in Balkian immigrants in Elaziğ in first chapter of thesis. In it’s second chapter, it has been compared with the puplic believes about marriage at Balkian immigrants in the city. In it’s thirth chapter, it has been compared with the public believes about death at Balkian immigrants in the city and in it’s fourth chapter, it has been compared with tracies of ancient Turk believes at these believes In our study, especially, the information has been given by using interview and abservation methods.

At the end of our research, it has been seen that the traces of oncient Turk believes have been at believes and practics about birth, marriage and death at the Balkian immigrants who live in Elaziğ and it has been seen that these customs and believes are continuing today.

ÖNSÖZ	IV
KISALTMALAR	V
METOD VE KAYNAKLAR	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞUM İLE İLGİLİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI

A - DOĞUM ÖNCESİ HALK İNANIŞLARI	8
1- Çocuğun Olması İle İlgili Uygulamalar	8
2- Hamilelik Dönemindeki Uygulamalar	9
B- DOĞUM VE DOĞUM SONRASI HALK İNANIŞLARI	10
1- Doğum Esnasındaki Halk İnanışları	10
2- Doğum Sonrası Halk İnanışları	11
a- Çocuk İle İlgili Halk İnanışları	11
b- Doğum Yapan Kadın İle İlgili Halk İnanışları	14
c- Sünnet İle İlgili Halk İnanışları	15

İKİNCİ BÖLÜM

EVLENME İLE İLGİLİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI

A- EVLENME ÖNCESİ HALK İNANIŞLARI	16
1- Evlenecek Eşlerin Seçimi ve Yaşı	16
2- Kimlerle Evlenilmez. Kimlerle Evlenme Zorunluluğu Vardır	17
4- Kız Arama ve Kız İsteme	18
5- Söz Kesme ve Başlık Parası	19
6- Nişan	20

B- DÜĞÜN İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI	21
1- Düğüne Davet	21
2- Düğün Günleri ve Düğünle İlgili Uygulamalar	22
C- DÜĞÜN SONRASI HALK İNANIŞLARI	26
1- Gelinin Odasından Çıkması ve Gelin Görme	26
2- Evlilik Yılları Süresince Bazı Adetler	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖLÜM İLE İLGİLİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI

A - ÖLÜM ÖNCESİ YAPILAN UYGULAMALAR VE İNANIŞLAR	28
B – ÖLÜM SONRASI YAPILAN UYGULAMALAR VE İNANIŞLAR	29

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAYGIN HALK İNANIŞLARINDA ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

A – DOĞUM İLE İLGİLİ İNANIŞLARDA ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ	38
1- Eski Türk İnancında Doğum	38
2- Elazığ'da Yaşayan Göçmenlerdeki Doğumla İlgili İnanışlarda Eski Türk İnancının izleri	40
B- EVLENME İLE İLGİLİ İNANIŞLARDA ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ	42
1- Eski Türk İnancında Evlenme	42
2- Elazığ'da Yaşayan Göçmenlerdeki Evlenme İlgili İnanışlarda Eski Türk İnancının izleri	44
B- ÖLÜM İLE İLGİLİ İNANIŞLARDA ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ	46

1- Eski Türk İnançında Ölüm	46
2- Elazığ'da Yaşayan Göçmenlerdeki Ölümle İlgili İnanışlarda Eski Türk İnançının izleri	47
SONUÇ	50
BİBLİYOGRAFYA	52
A – KAYNAK ESERLER	52
B – KAYNAK KİŞİLER	54
EKLER	56



ÖNSÖZ

İnsan hayatının önemli üç geçiş dönemi vardır. Bunlar doğum, evlenme ve ölümdür. Bu geçiş dönemlerinden doğum ve ölüm arasındaki geçen süreye hayat diyoruz. İnsanoğlu doğumla birlikte kendisini bir inanış muhitinde ve bu inançla örülmüş bir kültür içerisinde bulur. Bu kültür çevresi içerisinde kişiliğini ve kimliğini kazanır.

İnsan ve toplum hayatındaki çok önemli bir yeri olan inanışlar ve gelenekler toplumdan topluma değişmekle birlikte uygulamalarda bütün toplumlarda geçiş dönemleri dediğimiz zaman diliminde törenlere dönüşür. Bu gelenek ve inanışlar toplumların değer yargıları ve yaşam tarzları hakkında verdiği bilgilerin yanı sıra günümüzle geçmiş arasındaki bağları göstermesi açısından da büyük önem taşır.

Tez konusu olarak üzerinde çalışma yaptığımız “Elazığ’da Yaşayan Balkan Göçmenlerinin Yaygın Halk İnanışları” adlı bu çalışmayı, yukarıda belirttiğimiz üç önemli geçiş dönemi çerçevesinde hazırlamaya çalıştık. Göçlerin yaşandığı ilk yıllardan itibaren yerli halkla kısa sürede kaynaşan göçmen aileleri, adet ve inanışlarıyla tanımaya çalışıldı, geçmişle günümüz arasında ne gibi farklılıkların yaşandığı ve bu günkü uygulama ve inanışlarda eski Türk Dininin izlerini araştırmak şeklinde oldu.

Çalışmamız esnasında, konunun belirlenmesinden, çalışmanın bitimine kadar her türlü yardımını esirgemeyen danışman hocam Yrd.Doç.Dr.Sami KILIÇ Bey’e teşekkür ederim. Ayrıca benden yardım ve hoşgörülerini esirgemeyerek gerekli her türlü bilgiyi veren kaynak kişilere de şükranlarımı sunar, bu çalışmanın kültür hayatımıza katkı sağlamasını dilerim.

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
A.Ü.İ.F.	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Ank.	Ankara
Bkz	Bakınız
Çev.	Çeviren
D.İ.B.	Diyanet İşleri Başkanlığı
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
Eğt.	Eğitim
Fak.	Fakülte
F.Ü.	Fırat Üniversitesi
İkm.	İkamet
İst.	İstanbul
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
Km	Kilometre
Mat.	Matbaa
Mez.	Mezunu
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
M.Ü.	Marmara Üniversitesi
S.	Sayı
s.	Sayfa
trc.	Tercüme
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
Üniv.	Üniversite
vb.	Ve benzeri
y.y	Yüzyıl
Yay.	Yayımları

METOD VE KAYNAKLAR**Metot**

“Elazığ’da Yaşayan Balkan Göçmenlerinin Yaygın Halk İnanışları” isimli bu çalışma giriş haricinde dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Balkan adının kaynağı, coğrafi konumu, kısaca tarihi ve Balkanlardan Türkiye’ye göçlerin sebepleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu kısımdaki bilgiler kütüphane taraması sonucu elde edilmiştir.

Birinci bölümde Elazığ’daki Balkan Göçmenlerinde doğumla ilgili yaygın halk inanışları, ikinci bölümde evlenme ile ilgili yaygın halk inanışları, üçüncü bölümde ölümle ilgili yaygın halk inanışları ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde ise Elazığ’daki Balkan Göçmenlerinde yaygın halk inanışlarındaki eski Türk dininin izleri araştırılmıştır.

Çalışmanın birinci, ikinci ve üçüncü bölümleri alan araştırması yapılarak elde edilen verilere göre ortaya konmuştur. Araştırmaya öncelikle Elazığ’da yaşayan balkan göçmenlerinin yaşadığı köyler belirlenerek çalışması yapılmıştır. Evlenme ve ölümle ilgili uygulamalar yerinde gözlemlenmiştir. Ayrıca konulara vakıf kişilerle de mülakat yaparak elde edilmiştir. Doğum konusunu araştırırken bayanlarla, evlenme konusunu incelenirken evli kişilerle, ölüm konusunu araştırırken de yakınıni kaybeden kişilerle mülakatta yapılmıştır.

Elazığ’da yaşayan Balkan Göçmenlerinde doğum, evlenme, ölümle ilgili halk inanışlarının eski Türk inancı ile bağlantısı araştırılırken kütüphane taraması sonucu konuyla ilgili kaynaklar incelenerek, bilgilere ulaşılmıştır.

Araştırmada gözlem ve mülakat teknikleri ile ilgili halk inanışları tespit edilmiş, objektiflik esas alınarak deskriptif metotla yazıya geçirilmiştir.

Kaynaklar

Yukarıda belirtildiği gibi araştırma genel olarak alan çalışması yapılarak ortaya konulmuştur. Alan çalışmasında ise yöre insanı ile bizzat görüşerek bilgiler elde edilmiştir. Konu ile mülakat yapılan kişiler bibliyografyada gösterilmiştir.

Tezin giriş kısmındaki Balkan isminin tanımı, Balkanlar'a Türk Göçlerinin sebepleri ve Balkanlardan Anadolu'ya göçlerin tarihçesi, Yılmaz Öztuna'nın, **Rumeli Kaybımız**¹, Ahmet Halaçoğlu'nun, **Balkan Harbi Sırasında Anadolu'ya Türk Göçleri**², Bilal N.Şimşir'in, **Rumeli'den Türk Göçleri**³ isimli eserlere müracaat edilmiştir.

Elazığ'daki Balkan Göçmenlerinde halk inanışlarının eski Türk dini ile karşılaştırılmasında Harun Güngör ve Ünver Günay'ın **Türk Din Tarihi**⁴, Abdulkadir İnan'ın **Eski Türk Dini Tarihi**⁵ ve **Tarihte ve Bugün Şamanizm**⁶, Bahattin Ögel'in **Türk Mitolojisi**⁷ ve **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**⁸ ve Rifat Araz'ın **Harput'ta Eski Türk İnanışları ve Halk Hekimliği**⁹ adlı eserlere müracaat edilmiştir.

¹ Yılmaz Öztuna, **Rumeli Kaybımız**, Ankara 1997.

² Ahmet Halaçoğlu, **Balkan Harbi Sırasında Anadolu'ya Türk Göçleri**, Ankara 1994.

³ Bilal N.Şimşir, **Rumeli'den Türk Göçleri**, Ankara 1968.

⁴ Ünver Günay- Harun Güngör, **Türk Din Tarihi**, Kayseri 1998.

⁵ Abdulkadir İnan, **Eski Türk Dini Tarihi**, İstanbul 1976.

⁶ Abdulkadir İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Ankara 1995.

⁷ Bahattin Ögel, **Türk Mitolojisi Cilt 1**, Ankara 1971.

⁸ Bahattin Ögel, **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, Ankara 1971.

⁹ Rifat Araz, **Harput'ta Eski Türk İnanışları ve Halk Hekimliği**, Ankara 1995.

GİRİŞ

“Balkan” Türkçe bir kelime olup “Sarp, geçit vermez, dağlık arazi” anlamındadır. Avrupalı coğrafyacılar bu bölgeye daima bu adı kullanmışlardır¹. Balkanlara doğru ilk Türk göçleri, Balamir idaresindeki Hun kitlelerinin 374 yılında Volga nehrinin batısına geçerek, daha sonra Balkanlara doğru ilerlemeleri ile başladı. Hunları takiben, Avarlar, Bulgarlar, Macarlar, Peçenekler, Kıpçaklar ve Uzlar gibi birçok Türk kavminin aynı yolu, yani Hazar Denzinin kuzeyinde Volga Nehrini geçerek Karadeniz üzerinden Balkanlara indikleri bilinmektedir². Balkanlara inen bu Türk kitleleri, feodal bir yapıya sahip olup, kendi idareleri altına aldıkları yabancı kavimlerle birlikte bölgede hakimiyet kurmuş hatta zaman zaman bölgedeki iki büyük devlet olan Batı ve Doğu Roma’yı baskı altına alarak vergiye bağlamışlardır.

Yerli halka göre sayıca az olan bu Türk kavimleri çeşitli sebeplerle siyasi hakimiyetlerini kaybettiklerinde kalabalık halk kitleleri arasında, bölgedeki hakim din olan Hıristiyanlığın da tesiri ile erimiş, milli varlıklarını yitirerek yok olmuşlardır³.

Balkanlara yönelik ikinci göç dalgası Osmanlılar döneminde başlamıştır. Osmanlı Devleti Rumeli adını verdiği Balkanlarda gerçekleştirdiği fetih dalgalarını takiben bölgeyi planlı bir şekilde Türkleştirerek vatan haline getirebilmek için Anadolu’daki Türkmen kitlelerini bölgeye sevk ederek önemli bir iskan politikası uygulamıştır. Osmanlı hakimiyetinde yaklaşık beş yüz yıl boyunca bir barış ve huzur merkezi olan balkanlar, sadece bölgede yaşayan kalabalık Türk kitleleri ile değil aynı zamanda medeniyet ve kültürü ile bir Türk-İslam vatanı haline gelmiştir⁴. Ancak Osmanlı devletinin parçalanma süreci içerisinde girmesi ve Balkanlardaki gücünü

¹ Yılmaz Öztuna, **Rumeli Kaybımız**, Ankara 1997, s.17.

² İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, İstanbul 1986, s. 69.

³ İbrahim Kafesoğlu, *age*, s. 79.

⁴ Ahmet Akgündüz, Said Öztürk, **Bilinmeyen Osmanlı**. İstanbul 1999, s.43.

yitirerek Anadolu'ya doğru çekilmeye başlaması ile birlikte bölgedeki huzur ve sükun ortamı ortadan kalkmıştır. İşte bu tarihlerden sonra Balkanlar özellikle Türkler ve Müslümanlar açısından kaynak bir kazan haline dönüşmüştür. Büyük zulüm ve baskı altında kalan Türk ve diğer Müslüman kitleler XVIII. Yüzyılın sonlarına doğru göç meseleleri ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu göçlerde başta Rusya olmak üzere Avrupa devletlerinin Osmanlı Devletine karşı takip ettikleri siyasi tutum önemli bir rol oynamıştır. Türklerin Balkanlardan dolayısıyla Avrupa'daki topraklardan çıkarılmaları Hıristiyan aleminin bir ideolojisi olmuştur.

Özellikle Rusya, XVIII. Yüzyılın başından itibaren Osmanlı Devletinin zayıflamasından da faydalanarak, bir taraftan kafkaslar diğer taraftan boğazlar yolu ile Akdeniz'e inme politikası gütmüştür. Bu maksatla Osmanlı Devletinin balkanlardaki hakimiyetini ortadan kaldırarak, bölgedeki Türkleri göçe zorlamıştır.

Rusya'nın balkanlardaki Türkler'e yönelik ilk baskıları, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ile başlamıştır.

Tarihimize 93 harbi olarak geçen Osmanlı-Rus savaşı, ileriki yıllarda Türkiye'nin bir ölçüde kaderini belirlemiş olması bakımından önemli bir savaştır⁵. Bu savaş sırasında Osmanlı Devleti'nin elinden birer birer çıkan topraklarda Bulgar ve Rus tecavüz ve zulümleri yarım milyon kadar Türk'ün yurtlarını ve yuvalarını bırakmalarına sebep olmuştur. 1877-1878 göçleri, tarihimize "Doksanüç Muhacerati" adıyla geçmiştir⁶. Bu muhacerat sırasında büyük küçük ayırt etmeksizin, silahsız ve masum göçmen kabilelerine Rus ve Bulgar çetelerinin saldırması, Türk halkı arasında büyük tepkilere neden olmuştur.

Osmanlı makamları, Rusların daha Tuna'yı geçer geçmez Rumeli Türk halkına karşı giriştikleri sistemli bir yok etme faaliyetlerini görmüş ve bunu durdurmak için

⁵ Ahmet Halaçoğlu, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri**, Ankara 1994, s.4.

⁶ Bilal N. Şimşir, **Rumeli'den Türk Göçleri**, C.I. Ankara 1968, s. 198.

diğer dünya ülkelerine çağrıda bulunmuşlardır. Başta bunun yanlış bir propaganda olduğunu zanneden ülkeler, katliamlar birbirini kovalayınca Rusların ve Bulgarların Türkleri yok etme politikasına inanmışlardır⁷.

Dünya devletlerinin bunu görmeleri sonucunda baskı ve zulümler bir parça azalmakla birlikte, hiçbir zaman bitmemiştir. Barış dönemlerinde, özellikle Rum, Bulgar ve Sırp komitacıların baskıları sistemli olarak devam etmiştir. Bu baskı ve zulümler sonrasında başta Bulgaristan olmak üzere Yunanistan, Sırbistan, Romanya ve Arnavutluk'tan da Anadolu'ya göçler olmuştur (Bkz. Ek 1).

31 Ocak 1878 tarihine kadar süren Doksan üç Muharebesinin ilk günlerinden itibaren masum Türk halk kitlelerine karşı girişilen katliamlar sistemli mezalime dönüşmüştür⁸. Bu katliamlardan kurtulabilenler, bütün mal ve mülklerini terketmiş olarak işgal edilmemiş olan Rumeli ve İstanbul istikametlerine doğru göç etmeye başlamışlardır. Tarihe “Bulgar Mezalimi” ve “93 göçleri” olarak geçen bu olaylar Türk tarihinin en acılı ve unutulmayan sayfalarından birini teşkil etmiştir.

Türklerin Balkanlarda varlığını tehdit eden en önemli hadiselerden biri de I. ve II. Balkan savaşlarıdır. Bu savaşları el altından hazırlayan Rusya olmuştur⁹. Balkan savaşlarının patlak vermesiyle Balkanlarda yaşayan Türklerin göç durumu daha da vahim bir hal almıştır. Sırp ve Karadağlılar tarafından Makedonya ve Rumeli'nin Müslüman Türk Halkını yok etme veya kovma isteğiyle yapılan zulümler Rumeli'deki Türk ahalinin göç ederek İstanbul ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine gelmelerine sebep olmuştur. Ruslar ve Bulgarlar her zaman olduğu gibi müslüman mahallelerini ve Türk köylerini yakıp yıkıyor, diğerlerine dokunmuyorlardı. Bu bir nevi haçlı ittifakının belirtisiydi. Bu tecavüzleri yaşayanlar bu hususta şunları anlatmaktadırlar. “Güpe

⁷ Bilal N. Şimşir, *age*, s. 198.

⁸ Ahmet Halaçoğlu, *age*, s. 4.

⁹ Yılmaz Öztuna, *age*, s. 183.

gündüz ticaret hanelerimize, ansızın üzerimize hücum ve darp ettiler. Komşumuz Hıristiyan tüccarları bu halleri temaşa edip duruyorlardı. Bu vahşilikleri mercilere ihbar eden eşrafi mahallemize, hükümet konağı önünde “duvelu alçak Türkiye” “duvelu barbar muselmanlar diye kurtlar gibi uluştular. Bunların bu hallerini müşahede eden müteşebbislerimiz hayatlarını muhafaza çaresine düşerek ticaret hanelerini kapayarak her biri bir tarafa savuştu. Zira şikayetleri sem’i kabule layık görülmemiş idi.”¹⁰

Türkleri topraklarını ve servetlerini bırakarak göçe zorlamak için Rus istilacıları ve Balkanlar’ın bağımsızlık kazanan devletleri, her türlü zulüm ve baskıyı yaptılar. Öyle ki Bulgaristan’da yarı nüfusu oluşturan Türkler, azınlık durumuna düştüler. Balkan harbi esnasındaki resmi raporların vermiş olduğu istatistikler sonucuna göre, Bulgaristan’da yaşayan halkın % 42’si Bulgar, % 40’ı Müslüman ve % 18’i başka milletlerden oluşmaktaydı¹¹ (Bkz. Ek 2).

Balkanlarda yapılan bu zulümler her alanda ve sistemli bir şekilde yapılmıştır. Cami tahribi, Müslümanlara Hıristiyan ayinlerinin yaptırılması, ad değiştirme, zorla evlendirme ve kılık kıyafetlere müdahale şeklinde olmuştur. Eski ve yeni Zağra insanlığın ender görülebileceği zulüm ve tahribata maruz kalmıştır. Köylerin erkek nüfusları katledilerek, kadınların üzerlerindeki Müslüman Türk giysileri zorla çıkartılarak, tecavüz ve din değiştirmeye zorlanmışlardır. Osmanlı-Rus-Romen savaşı sırasında, Eski Zağra’da hiçbir kusurları olmadığı halde kadın ve çocuk demeden toplam 3.300’den fazla Türk katledilmiştir¹².

Halkı göçe zorlayan en önemli sebeplerden biri de dini baskılardır. Buradaki Türkler din değiştirmeye zorlanmış, böylece ülkelerini müslümanlardan arındırmaya çalışmışlardır. Bulgarlar Dramaya girdiklerinde yaptıkları ilk iş, iki büyük camiyi

¹⁰ Sebil’ur Reşat Dergisi. **Bulgaristan İslamlarının Yaşayışları**, s.183.

¹¹ Nebi İpek, **Rumeli’den Anadolu’ya Türk Göçleri**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1994. s. 12-13.

¹² Bilal N. Şimşir, **age**. s. 222.

kiliseye çevirmek olmuştur¹³. Bulgarlar özellikle Müslüman Pomakları baskı altına alarak onları Bulgarlaştırmaya çalışmışlardır¹⁴. Dini baskılar bazen de isim ve kılık kıyafete baskı şeklinde olmuştur. Müslüman ismini söyleyerek kendini tanıtmaya para ve idam cezası verilmiştir. Selanik'te Müslümanlar tanınmamak için feslerini gizleyerek, şapka giymek mecburiyetinde kalmışlardır.

Türkleri, göçe zorlayan sebeplerden biri de ekonomik sebeplerdir. Yunanistan hükümeti, baskı sonucu göç eden Türklere ait arazileri Rumlara tahsis etmeyi düşünüyordu. Bulgaristan'daki müslümanlar da aynı gayeyle göçe zorlanıyorlardı. Bundan başka Türk topraklarının işgali sırasında Keşan, İpsala, Selanik, Malkara ve Sofulu'da Türklere ait gayri menkulleri gasbetmişlerdir. Sırp Ordusu da Priştine sancağında halkın mal ve hayvanlarına el koymuştur¹⁵.

Böylece Yunanistan ve Bulgaristan göçe mecbur edilen Türklerin topraklarına Osmanlı Devleti'nden gelen Rum ve Bulgarları yerleştirmişlerdir. Böylece barış için masaya oturduklarında Avrupa kamuoyuna Türklerin azınlıkta olduklarını ispatlamaya çalışmışlardır. Bunun dışında Türklerin gelir durumları itibariyle sanayi iş kollarında ve tarım işleri gibi ağır işlerde çalışmalarına karşılık ücretleri bakımından farklı muameleye tabi tutulmuşlardır. Gelir durumlarındaki bu adaletsizlik komünist rejim döneminde de devam etmiştir¹⁶.

Türklerin Balkanlardan Anadolu'ya doğru yoğun bir şekilde göçü 1877'li yıllardan 1950'lere kadar devam etmiş, daha sonra 1980'lerde komünist rejim baskısıyla özellikle Bulgaristan'dan bir takım yeni göçler yaşanmıştır.

Osmanlı Devletine ağır bir maliyete mal olan bu göçmenlerin, o zamanki şartlara rağmen, kurulan "Sevkiyatı Muhacirun Komisyonu" tarafından ilk durak olan

¹³ Ahmet Halaçoğlu, *age.* s. 41.

¹⁴ Ahmet Halaçoğlu, *age.* s. 42.

¹⁵ Ahmet Halaçoğlu, *age.* s. 42.

¹⁶ Ahmet Halaçoğlu, *age.* s. 43.

İstanbul'da iâşe, geçici iskan, sağlık gibi hayati ihtiyaçları giderilmiştir. Toplu olarak cami, medrese, kışla, han ve otellere yerleştirilen muhacirlere bulaşıcı hastalıklardan korunmaları için ilaçla dezenfekte ve aşı yapılmıştır (Bkz. Ek. 7A). Gelen göçmen çocuklarının eğitimi, Maarif Nezareti ve şahsi gayretler sonucu yerine getirilmiştir. İstanbul ve diğer illerde halktan toplanan maddi yardımlar kendilerine ulaştırılarak gece okulları, parasız yatılı okullar ve kendileri için açılan liselerde eğitimlerine devam etmişlerdir. Bazı kız çocukları halı dokumasını öğrenmek üzere Niğe'de bir okula gönderilmişlerdir¹⁷.

Göçmen sayısının her geçen gün artması üzerine, başta barınma ihtiyacı olmak üzere, kış şartlarında doğabilecek problemler, iâşe, sağlık, eğitim gibi hayati ihtiyaçlar gündeme getirilerek Göçmenlerin Anadolu'nun diğer illerinde sürekli olarak iskana tabi tutulmasına karar verildi. Bu hususta yapılan çalışmalar neticesinde bir nizamname hazırlandı. "İskanı Muhacirin Nizamnamesi" olarak adlandırılan bu nizamname gereği sürekli iskan için tespit edilecek iller ve bu illerin iklimi, zirai şartları göçmenlerin alışabileceği nitelikte olması istendi. Söz konusu nizamnamede bu husus şöyle zikredilmektedir: "Vilayattaki komisyonlar muhacir iskanı için bulacakları arazini madde-i salifede gösterilen araziden kangısı olduğunu ve sahipli veya sahipsiz bulunduğunu ve ikamete ve karye ittihazına mevki'an ve sıhhaten salih ve salim ve ziraate elverişli olup olmadığı ve muhacir iskanıyla ehali-i kadimenin ihtiyacatı tazyik idilup idilmiyeceğini tedkik etmek ve muhacirin-i varidenin vatan-ı aslılerini nazar-ı dikkate alarak alıştıkları ab ve hevaya mümkün mertebe muvafik olacak mahaller tefrik ve tahsis idilmek vazifesiyle bi'l-hassa mükelleftirler"¹⁸.

"Ayrıca göçmenlerin yapabilecekleri ziraatı esas alarak iskan edilmeleri hususunda "İskan hususunda muhacirinin me'luf oldukları dutçuluk, tütüncülük,

¹⁷ Ahmet Halaçoğlu, *age*, s. 89.

¹⁸ İskanı Muhacirin Nizamnamesi. md.43.

gülcülük, bağcılık vesaire gibi sanayi-i zıra'yye nazar-ı dikkate alınarak kendilerine o nevi hasılatı müsa'ade arazi tahsisi" şartları da dikkate alınmıştır"¹⁹

Bu nizamname esas alınarak başta İstanbul olmak üzere, İzmir, Manisa, Edirne, Çanakkale, Eskişehir, Konya, Sinop, Samsun, Ankara, Balıkesir, Elazığ, Sivas, Şam ve Lazkiye vilayetleri, sürekli iskan için kararlaştırıldı (Bkz. Ek 3). Daha sonra bu illerde Valiliklere bağlı komisyonlar oluşturularak arazi tahsisine başlanarak, tahsis edilecek arazilerin bir çok hususta uygun olup olmadığı nazarı dikkate alınarak elverişli ortamların sağlanmasına gayret sarfedilmiştir. Nitekim bu hususta "Tesis edilecek köylerin mevki'i'ni intihabda herşeyden evvel hevanın ciyadeti, civarında bataklık olmaması, akarsu civarında bulunması, muhalif ve şedit rüzgarlara maruz veya büsbütün ratib ve çukur mahallerde te'sis edilmemesi" gibi iskan için lüzumlu hususlar göz önünde bulundurularak göçmenlerin iskanı temin edilmiştir"²⁰.

Elazığ ilinin sürekli iskan için kararlaştırılması, iskan nizamnamesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir, Yerli halk gelen bu göçmenleri hoşgörü ile karşılayıp, kısa bir sürede kaynaşmışlardır. Bu göçmenlerin büyük bir kısmı Bulgaristan'dan göç etmiş olmakla birlikte, kısmen Romanya, Arnavutluk ve Yugoslavya'dan gelenler de mevcuttur. Halk arasında muhacir olarak adlandırılan göçmenler Elazığ'da Kovancılar ilçesi ve merkeze bağlı Alpavut, Aşvan, Şahinkaya, Sarıçubuk, Örençay, Altınçevre, Sürsürü, Bağlarca ve Körpe köy ve mahallelerinde iskan edilmişlerdir. Tamamı müslüman olun bu göçmenler sünni olup hanefi mezhebindedirler. Geçim kaynakları, kendilerine tahsis edilen arazilerde çiftçilik yapmanın yanısıra, zaman içerisinde ticaret, memuriyet, gibi değişik iş kollarına atılmışlardır.

Son yıllarda Elazığ ilindeki göçmenlerin bir kısmı, göç yıllarında Bursa ve Eskişehir'e iskan edilen akrabalarının yanlarına göçmüşlerdir.

¹⁹ İskanı Muhacirin Nizamnamesi, md.3.

²⁰ İskanı Muhacirin Nizamnamesi, md.1.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞUMLA İLGİLİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI

Mutlu bir aile hayatı kurmak maksadı ile evlenen çiftlerin en önemli isteklerinden biri çocuk sahibi olmaktır. Türk aile hayatında evliliğin bir meyvesi kabul edilen çocuk, büyük bir önem taşır. Evlilikler doğan çocuklarla birlikte bir bakıma kurumsallaşmış olur. Doğacak çocukları yetiştirmek onlara kişilik kazandırmak toplum hayatının gereği, anne ve babanın ise görevi kabul edilir. Bu nedenle hayata geçiş aşamasının ilki olan doğum üzerinde bir çok inanç ve geleneklere dayanan uygulamalar mevcuttur.

A- DOĞUM ÖNCESİ HALK İNANIŞLARI

1- Çocuğun Olması İle İlgili Uygulamalar

Elazığ'da Yaşayan Balkan Göçmenlerinde, evlenecek olan çiftlerin çocuk sahibi olma niyet ve beklentileri, evliliğin ilk safhasından itibaren başlar. Gerdekte namaz kılıp, Allah'a çocuk vermesi için dua edilir. Çocuğu olmayan kadınlar kitap açar, türbelere giderek dua ederler. Türbelerde mumlar yakılır, para bırakılır, bir kadın parayı bıraktığı an dileğini düşünürse, isteğinin o an kabul olunacağına inanılır. Ayrıca çeşitli türbelere gidilerek çaput bağlanır. Elazığ'daki göçmenlerin bu nedenle gittikleri türbelerden başlıcaları, Fatih Ahmet Baba, Nadir Baba ve Arap Baba Türbeleridir. Ayrıca kısırlığı gidermek için bir takım yiyeceklere dua okuyarak yerler¹.

Günümüzde de sürdürülmekte olup kökleri göç öncesine dayanan bir inanişçe göre, gelin eve geldiği ilk gün, bir çocuk gelinin duvağını oklava ile açar ve sırtına vurur. Bu gelinin çocuk sahibi olma temennisinin bir sembolü olarak kabul edilir. Bunların dışında bebeği olmayan kadın bir çare aramak üzere ebe anaya gider, onun

¹ Eyyüp Uzun, 1931, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir, Çiftçi.

tecrübelerinden faydalanır. Günümüzde bu tip inanışlar varlığını devam ettirmekle birlikte, çocuğu olmayan ailelerin nihai çözüm olarak doktora giderek tedavi oldukları bilinmektedir. Diğer taraftan göçmen aile hayatında erkek çocuk sahibi olmak daha fazla arzulanmakta, çocuk düşürmek ise ayıp sayılmaktadır². Bu konuda, “çocuğu veren rızkını da verir”, “ bir insanın canını yalnız Allah alabilir” şeklinde bir anlayış hakimdir.

2- Hamilelik Dönemindeki Uygulamalar

Hamile kadın doğuma kadar günlük işlerine devam eder. Ağır iş görmez, gezdiği yerlerde Kelime-i Şehadet getiri ve dualar okur³. Doğacak çocuğun erkek mi, kız mı olacağı konusunda çeşitli inanışlar mevcuttur. Anne karnında çocuğun başı sağ tarafta ise oğlan, sol tarafta ise kızdır yorumu yapılır. Hamile kadının başına tuz konur, sonra kadının elini nereye götüreceğine dikkat edilir. Kadın elini ağzına götürürse kız, götürmezse oğlan çocuğu olacağına inanılır. Ayrıca önceki çocuğun iki kaşının altında bir siyahlık varsa oğlan doğuracağına inanılır. Bunun dışında hamile kadının karnı sivri duruyorsa erkek, yuvarlak ise kız çocuğu olacağına inanılır⁴.

Ayrıca hamile kadın bu dönemde canının istediği şeyi yemesi ve tadına bakması tavsiye edilir. Böylece doğacak çocuğun sağlıklı olacağına inanılır. Bu dönemde fazla tuzlu yiyecekler yenmez, tavşan eti de yenilmemesi gerekenler arasındadır⁵.

² Hatice Eser, 1940, Elazığ Doğumlu, Lise Mezunlu, Bağlarca Köyünde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

³ Hatice Eser, 1940, Elazığ Doğumlu, Lise Mezunlu, Bağlarca Köyünde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

⁴ Ayşe Pınar, 1934, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

⁵ Hüseyin Cengiz, 1931, Silistre Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir, Emekli İşçi.

B- DOĞUM VE DOĞUM SONRASI HALK İNANIŞLARI

1- Doğum Esnasındaki Halk İnanışları

Doğum yaklaştığında anne adayını öncelikle kayınvalidesine haber verir. Babaanne ve diğer akraba kadınlar çocuğun çeşitli ihtiyaçlarını hazırlar. Doğum hastanede yapılacaksa hazırlıklar görülür, anne adayını için yedek çamaşır hazırlanır. Doğacak çocuk için de önceden havlu ve yastık hazırlanır. Anne adayının yakınları ve baba adayını hastanede doğumunu beklerler. Doğum böylece hastanede gerçekleşir. Göçten önce Bulgaristan ve Romanya'da doğum yaptıran resmi görevliler gayri müslim olduğu için halk kendi arasında yaşlı ve tecrübeli bir kadını "ebe anne" olarak seçer, doğumunu ona yaptırdı.

Doğum evde olacaksa, ebeanne çağrılır. Doğum sırasında yakın akrabalarda ebe anneye yardımcı olurlar. Doğumunu, hamile kadın yatar halde yahut altına bir leğen koyarak oturur vaziyette yaptırılır. Doğum esnasında çocuğun ters gelmesi durumunda kadın gezdirilir. Doğumun kolay olması için kapalı ve dürüdü olan şeyler açılır, silah atılır, gürültü yapılır, hamile kadın gazi kılıcı üzerinden atlatılır⁶. Bebek doğduktan sonra ebe anne müsait değilse aile efradından biri bebeğin babasına müjdeyi verir ve bunun karşılığında istediği hediye alır. Bebek doğduktan sonra göbeği kesilir. Eş ve göbek bağının evin giriş kapısının iç tarafına derin bir şekilde gömülmesinin aile fertlerine uğur getireceğine inanılır⁷. Eski bir uygulama olarak, göbek bağı çocuk büyüünceye kadar, bir torbaya konularak saklanır ve bu çocuğun kısmetidir denir. Bazen göbek bağı gül ağacı dibine, camii avlusuna, okul duvarına bırakılır. Bu

⁶ Yusuf Pınar, 1932, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir. Emekli.

⁷ Kadriye Ateş, 1960, Kovancılar Doğumlu, Lise Mezunu, Kovancılar İlçesinde İkamet Etmektedir. Ev Hanımı.

uygulamalar ileride çocuğun okuması yahut dindar olmasına bir vesile olarak kabul edilir⁸.

2- Doğum Sonrası Halk İnanışları

a- Çocukla İlgili Halk İnanışları

Göçmen ailelerde bebek doğduktan sonra yapılan ilk uygulamalardan biri kurban kesmedir. Kurbanı uzun zaman çocuğu olmayan yahut çocuk için adak adayan aileler keser. Kesilen kurban ev içine girmez, komşu ve hısım akrabalara dağıtılır. Bebek için yapılan uygulamalardan biri de yıkanmasıdır, doğumdan sonra eskiden kırk gün boyunca yıkanır. Halen eski adetlerini uygulayan aileler, bebeği yumurta sarısı ve şeker karışımı su ile yıkarlar. Bu uygulamanın çocuğun cildi için faydalı olacağına inanılır. Bazen de birkaç günde bir pişik olmasın diye tuzlu su ile yıkanır. Kırkinci gün annesi ve bebek tekrar yıkanır, buna “kırklama” yahut “kırkı döküldü” denir⁹. Yıkanma esnasında , yaşlı kadınlar kırkinci gün gelirler, kırk yumurtanın içi boşaltılarak teker teker okunur ve loğusanın yıkandığı suya katılır. Aynı işlem bebek için de yapılır. Daha sonra yıkama yapan kişi veya kişilere hakları ödenir. Kırklamaya gelen komşu, hısım ve akrabalara sofrta kurulur. Loğusa banyodan sonra yeni elbiselerini giyer. Anne ve bebek kırkinci gün yıkandıkları için, artık cin ve şeytan gibi varlıkların zarar vermeyeceğine inanılır. Diğer bir uygulama ise, bebek yıkanırken, yıkayan kadın ağzına bir miktar su alır, ağzındaki suyu çocuğa püskürterek üfler. Böylece çocuğun korkak olmayacağına inanılır¹⁰.

⁸ Kadir Özdemir, 1948, Elazığ Doğumlu, Lise Mezunu, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir. Marangoz.

⁹ Songül Yılmaz, 1934, Dobruca Doğumlu, Okuryazar, Sivrice İlçesinde İkamet Etmektedir. Ev Hanımı.

¹⁰ Şefika Tuna, 1945, Şahinkaya Köyü Doğumlu, İlkokul Mezunu, Şahinkaya Köyünde İkamet Etmektedir. Ev Hanımı

Göçmen aile hayatında bebeğe ad verme ilk üç günde olur. Çocuğun adını koymada çeşitli uygulamalar mevcuttur. Bazı aileler büyük anne ve babanın çocuğa verdikleri ismi benimserler. Bir kısım ailelerde ise çocuğun ismi anne ve babası tarafından verilir¹¹. Romanya ve Bulgaristan doğumlu göçmenlerde ise, aile büyüklerinin hazır bulunduğu bir ortamda sağdıca isim koyması teklif edilir. Sağdıç da nezaketen teşekkür ederek, ad koyma işini büyüklere bırakır. İsim verme işi bittikten sonra hoca veya aileden biri, bebeğin sağ kulağına üç kez ezan, sol kulağına ise üç kez kamet okur ve verilen ismi tekrarlar. Günümüzde çocuğa ad verme işlevinde büyüklerin tavsiyeleri alınmakla birlikte anne ve baba adayı önceden kararlaştırdıkları isimleri vermektedirler¹².

Anne ve baba tarafından bebeğe nazar değmemesi için bazı önlemler alınmaktadır. Bunlardan bazıları; Tebbet süresinin okunması, yahut kırk sefer besmele çekilerek bebeğin yüzüne üflenmesi, bebeğin üzerine mavi nazar boncuğu takılması, melhem ağacından bir parça kesilip elbiseye dikilmesi ve bebeğin anlına kül sürülmesi şeklinde olur¹³. Nazardan kurtulmak için yapılan eski bir uygulamaya göre ise, gezmeye gidildiğinde annesi tarafından bebeğin yüzü yıkanır. Bu yıkamada , önce bebeğin ağızına su verilir, akan suyun bir kısmı bebeğin yüzüne sürülür. Bu hareket üç kez tekrarlanır. En sonunda anne, eteğiyle çocuğun yüzü silinir. Bu konuda göç öncesi diğer bir uygulama ise bir nazardan dolayı huzursuzluk varsa, bebeğin kundağı sofraya bezi olarak kullanılır. Akşam yapılan bu uygulama sonunda kundak toplanır ve dışarı çıkarılır. Hangi pencereden ışık görünürse , o pencerenin altına gidilir. Üç kere “Ben çocuğumun

¹¹ Ahmet Çekiç. 1951, Yazıkönak Kasabası Doğumlu, Ortaokul Mezunlu, Yazıkönak Kasabasında İkamet Etmektedir. Şoför.

¹² Rafi Pınar. 1958, Elazığ Doğumlu, Lise Mezunlu, Elazığ Merkezde İkamet Etmektedir, DSİ Teknisyen.

¹³ Müstecap Yılmaz, 1938, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Bağlarca Köyünde İkamet Etmektedir, Çiftçi.

ağlamasını atıyorum” denir. Kundağı atar ve hiç arkasına bakmadan anne veya baba evine geri döner. Bu inanışlar Silistre’den gelen göçmenlerde yaygındır¹⁴.

Diğer bir inanış olarak, bir anne çocuğunu süttten kesip, yeniden emdirirse, o çocuğun büyüdüğü zaman, başkalarına nazarının degeceğine inanılır. O çocuğa “memeden dönme” denir. Bir hayvana bile nazarının tesir edebileceğine inanılır. Annesi, çocuğa büyüdüğü zaman kendisine “memeden dönme” olduğunu söyler. “Hiçbir zaman Maşallah demeden kimseye bakma” diye tembih eder¹⁵.

Bebek ilk kez evden çıkıyorsa, anneannesine veya yakın bir akrabasına gidilir. Gidilen ev haberli olursa gelenlere sofraya hazırlanır. Ev sahibi bebeğe bir dilim ekmek verir. Bunun da bereketli ve zengin olsun anlamına geldiğine inanılır. Misafirlikten dönüleceği zaman ev sahibi, bebeğin kuş gibi hafif olması, üzerinde ağırlık olmaması için yumurta verir. Bazıları ise bebeğe uzun bir havlu hediye eder, havlunun uzun olması bebeğin uzun ömürlü olması anlamındadır¹⁶. Bebek bir yaşına geldiği zaman yürümüyorsa “tay çöreği” denen bir çörek yapılır, bu çörek çocuğun iki bacağı arasında yuvarlanır. Bu uygulama bebeğin büyüdüğünde işlerinin rast gitmesini dilemek içindir. Ayrıca yürümeye yeni başlayan çocuk dışarıda تنها bir yerde veya bir ağaç altında çişini yaparsa, kötü ruhların çocuğa zarar vereceğine inanılır¹⁷.

Çocuk ilk diş çıkardığı zaman yeni bir tören düzenlenir. Komşu ve akraba kadınlara haber verilir, gelenlere ikram etmek için mısır pişirilir. Bebeğe en güzel kıyafetler giydirilerek, süslenmiş olan bir dalın altına oturtulur. Misafirler getirdikleri hediyeleri sırayla bu dalın altına koyarlar. Akşama kadar sohbet eder, eğlenir ve evlerine dönerler.

¹⁴ Hatice Cengiz, 1933, Bulgaristan Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

¹⁵ Kısmet Özdemir, 1955, Kovancılar İlçesi Doğumlu, Ortakul Mezunu, Kovancılar Köyünde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

¹⁶ Seçgül Karataş, 1948, Elazığ Doğumlu, İlkokul Mezunu, Kovancılar İlçesinde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

¹⁷ Meryem Solmaz, 1956, Altınçevre Köyü Doğumlu, İlkokul Mezunu, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

b- Doğum Yapan Kadın İle İlgili Halk İnanışları

Doğum yapan loğusa, sütünün bol olması için yiyeceklerine dikkat eder. Genellikle süt artırıcı olan pekmez, ciğer gibi şeyler yer. Bu hususda ayrıca göç öncesi bir inanış olarak, loğusa doğumunun kırk birinci günü sütün bol olması için göğsünden sağdığı sütü götürüp Tuna Nehrine dökerlermiş¹⁸. Ayrıca hasta olan bir kadın loğusanın yanına giderse sütünün kaçacağına inanılır. Loğusa ve bebeğin ilk kırk gün odadan dışarı çıkarılması günah kabul edilir. Anne bebeğin beslenmesi için bal, pekmez gibi şeyler yer. Loğusanın bu günlerinde yalnızca çocuğa bakma görevi vardır. Loğusanın getireceği su haram kabul edilir. Doğumdan sonraki üç gün loğusa kadının odasına yalnızca kadınlar girer, ay hali olan kadınlar loğusanın yanına girmez, kırklanmaya kadar loğusa eşikten atlamaz¹⁹.

Bebek kırklanıncaya kadar loğusa anneye ve bebeğe zarar veren yaratığa albastı denmektedir. Albastı üreme ve çoğalmanın düşmanıdır. Yeni doğan bebeği çalar, loğusayı öldürür. Loğusaya ve bebeğe musallat olan diğer yaratıklar ise cin ve şeytan olduğuna inanılır. Doğumdan sonra loğusada ruhsal rahatsızlıklar görülürse, bunun cin ve şeytandan geldiği kabul edilir. Bunlardan korunmak için loğusanın başında sürekli Kur'an bulunur. Loğusa bundan korunmak için bildiği süre ve duaları okur. Loğusaya musallat olan diğer kötü yaratık ise "kayışayaktır". Kayışayağın hava karardıktan sonra şafak vaktine kadar loğusaya musallat olacağına inanılır. Kayışayaktan korunmak için kırk gün loğusa dışarı çıkmaz, dua okur²⁰. Albastı, cin ve şeytandan korunmak için loğusanın yastığının altına Kur'an, at kemiği ve ekme konur. Ayrıca odada Kur'an-ı

¹⁷ Meryem Solmaz, 1956, Altınçevre Köyü Doğumlu, İlkokul Mezunu, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

¹⁸ Hatice Cengiz, 1933, Bulgaristan Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

¹⁹ Lutfiye Öz, 1932, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Kovancılar İlçesinde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

²⁰ Ayşe Pınar, 1934, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

Kerim okunur. Bir başka inanış olarak da loğusanın bastığı çimenlerin kuruyacağına inanılır²¹.

c- Sünnet İle İlgili Halk İnanışları

Göçmenlerde sünnet düğünleri, çeşitli uygulama ve inanışlarla günümüzde devam etmektedir. Erken yaşlarda gerçekleştirilen sünnet, günümüzde evlerde yahut hastanelerde yapılmaktadır. Çoğu kez sünnet konusunda tecrübeli bir kişiye bu uygulama yaptırılmaktadır. Göç öncesinde ve göç sonrası ilk yıllarda sünnetlerin köylerde aynı günde topluca yapıldığı anlatılmaktadır. Bu haliyle sünnet törenlerinin bayram günleri gibi geçtiği söylenmektedir. Elazığ İlinin yerel adetlerinden olan “kirve” lik geleneği göçmenlerde ilk yıllarda yaygın olmamakla birlikte, yerli halkla kaynaşma sonucu bu adet birçok ailede uygulanmaktadır²².

Günümüzde sünnet düğünleri genellikle hafta sonunda ve bir günde yapılır. Sünnet düğününe komşu ve akrabalar davet edilerek yapılır. Yemekler verilir, mevlid okunur. Sünnet olacak çocuğa sünnet elbiseleri alınır ve giydirilir, tekbirler getirilerek çocuk sünnet edilir. Gelen davetliler çocuğa çeşitli hediyeler takarlar, eskiden beri devam eden bir adet ise, çocuğa davetlilerin, tencere, tabak vb. gibi hediyeler getirmeleridir, çocuk için getirilen hediyeler evleninceye kadar saklanır²³ (Bkz.Ek-8A)

²¹ Cemile Baykara, 1936, Bulgaristan Doğumlu, Okuryazar, Yurtbaşı Kasabasında İkamet Etmektedir, Ev Hanımı

²² Hüseyin Donmuş, 1953, Kovancılar İlçesi Doğumlu, Elazığ İli Merkezde İkamet Etmektedir, F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitü Sekreteri.

²³ Rafi Pınar, 1958, Elazığ Doğumlu, Lise Mezunu, Elazığ İli Merkezde İkamet Etmektedir, DSİ’de Teknisyen.

İKİNCİ BÖLÜM

EVLENME İLE İLGİLİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI

Tüm topluluklarda olduğu gibi Türklere de toplumun çekirdeğini aile oluşturmaktadır. Bu da evlenme ile gerçekleşmektedir. İnsan ev-bark sahibi olunca yaşadığı toplulukta itibar kazanır, çocuk sahibi olunca da itibarı yükselir. Türk hayatının her safhasında yaşayışımıza, hareketlerimize yön veren inanışlarımızın burada da rolü devam etmektedir. İyi ve kötü karakterli iyeler, ev iyeleri, ata ruhları, eş bulmada, çocuk sahibi olmada, doğan çocukların hayatta kalmasında etkili olduğu inancı, günümüzde de, varlığını korumaktadır¹.

A- EVLENME ÖNCESİ HALK İNANIŞLARI

1- Evlenecek Eşlerin Seçimi ve Yaşı

Göçmen aile hayatında evlenecek eşlerin seçimi önemli bir karar niteliği taşır. Görücü usulüyle evliliğin yaygın olduğu göçmen ailelerinde, erkeklerin evlenme isteği anne aracılığı ile babaya iletilir ve kararlaştırılır. Kızlar ise evlenecekleri kimseler konusunda çoğu kez anne ve babalarının tavsiyelerine uyarlar². Silistre’de doğup, halen yaşayanlardan biri. eski bir geleneği şöyle anlatmaktadır; “Kızı beğenen çocuk, akrabası olan bir kadınla birlikte, kıza çeşme başında selam verir, kız başını kaldırıp bakar ve selamını alırsa mektuplaşmaya başlardı. Mektuplaşmalarda sevda üstüne maniler ve türküler yazılırdı.”³ Bu mani ve türkülerden iki tanesi şöyledir,

Ben bir Romen kızı gördüm Tuna boyunda,
Ben bir Romen kızı gördüm Tuna boyunda,
O yatıyor kuzularla yeşil çayırda,

¹ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara, 1990, s.87

² Eyüp Uzun, 1931, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir, Çiftçi.

³ Hüseyin Cengiz, 1931, Silistre Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir, Emekli İşçi.

O yatıyor kuzularla yeşil çayırda,
Söyle bana Romen kızı annen var mı, yok mu?
Ne annem var ne babam var öksüz kalmışım,
Alayım da gurbet elde salayım seni.

*** **

Arpa buğday biçeriz de,
Yol verseniz geçeriz,
Biz şu kızın aşkından karakaş,
Zehir olsa içeriz.

Göçmenlerde çocuğun annesi oğlu için beğeneceği kızı düğünlerde, nişanlarda ve bayramlarda beğenir. Evlenecek çiftin terbiyeli, uyumlu, dürüst olmasına önem verilir. Davranışlarındaki özelliklerine bakılarak, açıkgöz bir delikanlıya, açıkgöz bir kız seçilir. Evlenecek çiftin göçmen olması tercih edilirken son yıllarda yerli halkla olan kaynaşma sonucu, böyle bir ayırım gözetilmemektedir⁴.

Göçmenlerde evlenme yaşı kızlarda 18-20, erkeklerde ise 22-25 yaşlarıdır. Erkek, askerliğini yaptıktan ve iş hayatını kurduktan sonra evlenmeyi tercih eder.

Görücü usul ile evlilik adeti yaygın olmakla birlikte, gençlerin birbirini görüp, kararlarını büyüklerine ileterek evlenmeleri de günümüzde söz konusudur.

2- Kiminle Evlenilmez, Kimlerle Evlenme Zorunluluğu Vardır

Göçmenler amca, teyze, hala, dayı, çocukları birbirleriyle evlenmezler. Bunlar “aga-kardeş” olarak kabul edilirler. Bir arada kardeş gibi büyürler. Baba tarafından yedi , anne tarafından üç soya kadar evlenme yapılmaz. Ancak evlenme bu soylardan ötede olursa yapılabilir. Aksi halde bu evlenmeden doğacak çocukların zayıf ve sakat olacağına inanılır. Ayrıca dinen evlenmesi yasaklanan kimseler ve süt kardeşler birbirleriyle evlenmezler⁵. Göçmenlerde beşik kertmesi adeti olup, ancak günümüzde yaygın değildir. Eski bir gelenek olarak, aynı günde veya aynı hafta içinde doğan kız ve

⁴ Seçgül Karataş, 1948, Elazığ Doğumlu, İlkokul Mezunu, Kovancılar İlçesinde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

çocuk bir beşikte sallandırılır, buna “beşik yavuklusu” denir. Ergenlik çağına geldiklerinde, hem kız, hem de erkek tarafı, “biz sizi bir beşikte salladık mecburen birbirinizi alacaksınız” derler. Yine göç öncesi olup da günümüzde devam etmeyen diğer bir uygulama ise, aynı hafta içinde doğan kız ve erkek bebeklerin elbiseleri yırtılarak beşik yavuklusu ilan edilirdi⁶.

4- Kız Arama ve Kız İsteme

Göçmenlerde kız arama ve isteme genellikle sonbaharda yapılır. Yaz aylarında herkes işinde, tarlasında çalışır, hasattan sonra da kız istemeye gidilir. Kız aramada başta gencin annesi olmak üzere, akrabaları, eş ve dostları yardımcı olur. Kızı görmeye en az üç kadın gider. Bunlar oğlanın ailesi ile yakın iki komşu veya akrabası olur. Gitmeden önce çocuğun annesi kocasıyla danışıp anlaşır. Kız gelen misafirleri içeri alır, kahve ikram eder ve misafirlere hizmet ettiği sırada görülüp beğenilir⁷.

Kız istemeye, bu konularda tecrübeli bir kadın gider. Bu kadına “dünürücü başı” denir. İsteme, gerektiğinde üç-dört kez tekrarlanır. Dünürücü başı yanına iki kadın daha alarak gider. Allah’ın emri, peygamberin kavliyle kızı annesinden ister. Bazen oğlanın annesi de istemeye gider. İkinci istemede oğlanın annesi mutlaka gider. Kız istemeye gitme işine “dünürlük” denilmektedir. Önceden haberli olan kız evi de hazırlıklı olur. Gelen misafirlere kahve ile birlikte çeşitli pastalar ikram edilir. Bu arada oğlanın annesi kızı annesinden ister, niyetleri varsa düşünmek için zaman isterler. Vermek istemezlerse bunu doğrudan söylemez, bir bahane ile nazikçe reddederler⁸.

Kızı anne ve babası vermez ise bazen oğlan kızı kaçıır. Kaçmaya niyetli olan kız kovaları eline alır ve çeşmeye gider. Oğlanla daha önceden anlaşmış olan kız

⁶ Rafi Pınar, 1958, Elazığ Doğumlu, Lise Mezunu, Elazığ Merkezde İkamet Etmektedir, DSİ Teknisyen.

⁷ Meryem Solmaz, 1956, Altınçevre Köyü Doğumlu, İlkokul Mezunu, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir. Ev Hanımı.

⁸ Rafi Pınar, 1958, Elazığ Doğumlu, Lise Mezunu, Elazığ İli Merkezde İkamet Etmektedir. DSİ’de Teknisyen.

akşama doğru oğlanla buluşur. Kız kovaları ters çevirerek oğlanla kaçar. Evde bekleyen anne, kızı gelmeyince çeşmeye gider, kovaların ters çevrildiğini görünce kızının kaçtığı anlar⁹. Bu durum kız taraflarınca hoş karşılanmaz. Göç öncesinde kız kaçırmalarda eğer kız istemiyorsa veya hiç haberi yoksa, delikanlı kızı zorla kaçırmışsa buna “kavrama” adı verilir. Kaçma veya kavrama gerçekleşikten sonra, delikanlı kızı doğruca hocanın evine götürür, hocaya emanet eder ayrılır. Hoca kıza babalık, hanımı ise analık eder. Ertesi gün çocuk kız tarafına “kayıbınız bizde” diye haber gönderir, anlaşma sağlanır ve on iki gün içinde düğün olur. Bu süre içinde çocuk hocanın evine giremez, kızla yalnız kalmaz. Büyüklerin araya girmesi ile iki taraf barıştırılır, düğünleri yapılır. Bu düğünler sadece bir gün sürer¹⁰. Bu adet günümüzde çok nadir görülmektedir.

5- Söz Kesme ve Başlık Parası

Söz kesmeye “küçük nişan” veya “söz kesen” denir. Söz kesme tarafların anlaşmalarına göre genellikle kız istendikten bir hafta sonra yapılır. Tarafların söz kesmesi karşılıklı olarak çeyizi belirleme hususunda olur. Gelenlere şerbet, pasta türü yiyecekler ikram edilir, ancak eğlence olmaz. Söz kesmeye, yakın akrabalar yaşlı erkek ve kadınlar ile oğlanın anne ve babası gider. Giderken küçük iki, üç bohça, kız tarafında da bir bohça hazırlanır. Bu bohça karşı tarafa olan bağlılığı gösterir. Bohçanın içinde elbiselik, çorap, çamaşır, ayakkabı, gecelik, pijama, havlu, şeker ve kahve gibi hediyeler yer alır. Bu hediyeler maddi duruma göre değişir¹¹.

Göçmenlerde başlık parası kızın çeyizi için istenir. Kıza yatak, yorgan, döşek bu para ile alınır. Ayrıca kızın kardeşlerine bahşiş verilir. Göçten önce, Romanya ve

⁹ Hüseyin Cengiz, 1931, Silistre Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir, Emekli İşçi.

¹⁰ Sabri Otuğ, 1946, Bulgaristan Doğumlu, Lise Mezunu. Örençay Köyünde İkamet Etmektedir, Emekli Memur.

¹¹ Ayşe Pınar, 1934, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

Bulgaristan'a komünizm idaresinin gelmesiyle birlikte halkın altın ve servetleri ellerinden alınmıştır. Bu sebeple söz kesmelerde başlık parası ve hediyeler ortadan kalkmıştır. Söz kesmede başlık parasının dışında bir de süt parası alınır, alınan bu parayla çeyize katkıda bulunulur¹².

6- Nişan

Taraflar arasındaki anlaşmaya göre nişan tarihi, söz kesmede tespit edilir. Buna göre taraflar hazırlıklarını yaparlar. Oğlan tarafı nişana gitmeden önce on beş - yirmi civarında bohça hazırlar. Kız için birkaç bohça hazırlanırken, anasına, babasına, kardeşlerine varsa dedesine, ninesine, amcalarına, teyzelerine, dayılarına, halalarına, yengelerine ayrı ayrı birer bohça hazırlanır ve üzerine kimlere gideceği yazılır. Bu bohçalarda kişilere göre değişen hediyeler konur. Bohçaların içine bazıları elbise, ayakkabı, entari, havlu, terlik, gömlek gibi hediyeler konur. Özellikle gelinin bohçasına konulan hediye sayısı ve çeşidi fazladır. Gelen bohçalar kız evinde açılır ve içindekiler gösterilir. Ertesi gün bunlar komşulara da gösterilir. Nişanda alınan hediyeleri dünürücü başı getirip götürürken cayma olup olmadığını anlamaya çalışır¹³.

Nişandan sonra kız tarafı da oğlan tarafı için hazırlamış olduğu bohçaları gönderir. Bu bohçalara ayrı ayrı isimler yazılarak, kimlere verileceği belirlenir. Eğer düğünle nişan arasında kurban bayramı olursa geline koç gönderilir. Koç parlak tellerle süslenir, boynuzlarına elmalar takılır, kız evine hediye olarak gönderilir. Bu adet çok yaygın olmamakla beraber daha çok durumu iyi olan aileler tarafından uygulanır. Nişanla düğün arasında Ramazan Bayramı varsa geline mutlaka bir hediye gönderilir. Bu hediyeler basma, fistan, kundura ve kahve olabilir. Ayrıca kız tarafı da oğlana

¹² Eyüp Uzun, 1931, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir, Çiftçi.

¹³ Hüseyin Cengiz, 1931, Silistre Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir, Emekli İşçi.

çamaşır, çorap, gömlek gibi hediyeler gönderir¹⁴. Eskiden, evlenecek kız ve erkek, büyüklerden utandıkları için, düğüne kadar yüzükleri takmazlarmış. Nişan törenlerinde erkekler ve kadınlar ayrı ayrı otururlar. Genelde nişan eğlencelerine sadece kadınlar iştirak ederek kendi aralarında eğlenirler. Göç öncesinde ise hocanın da katılımıyla mevlid ve Kur'an okunarak nişan törenleri kutlanırdı¹⁵.

Göçmenlerde çeyiz gelinin evinde sergilenerek, akraba ve komşuların çeyizi görmeleri sağlanır. Çeyize bakmaya gelenler eli boş gelmez, genellikle kızın eksliğini tamamlayıcı eşyalar getirilir. Bu hediyeler ve takılar okuyucu tarafından tören esnasında yüksek sesle duyurulur. Göçten önce çeyizin içinde Kur'an da bulunurken, daha sonra dine yapılan baskılardan dolayı Kur'an bulmada zorluk çekilmiştir¹⁶.

B- DÜĞÜN İLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

1- Düğüne Davet

Göçmenlerde düğüne davet, düğün sahipleri tarafından yapılmaktadır. Düğün sahibi davetliye pasta götürerek düğüne davet eder. Şayet davetli uzak bir yerleşim biriminde ise düğün sahibi bizzat giderek davetiyesini bildirir. Bazı durumlarda düğün sahibi yerine aileden biri de bu davet işlemini yerine getirir. Bu durumda davetli düğüne davet edene bahşiş verir¹⁷.

Köyde yaşayan göçmenlerde ise davet işi "kahyacı" adı verilen bir kadın tarafından yapılır. Bu kadın ev ev dolaşarak düğün davetiyesini sözlü olarak bildirir. Davetlilerde bu kadına bahşiş verir. Diğer taraftan günümüzde göçmenlerde kart

¹⁴ Ayşe Pınar, 1934, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir, Ev Hanımı.

¹⁵ Kadir Özdemir, 1948, Elazığ Doğumlu, Lise Mezunu, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir, Marangoz.

¹⁶ Müstecap Yılmaz, 1938, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Bağlarca Köyünde İkamet Etmektedir, Çiftçi.

¹⁷ Emin Akış, 1925, Bulgaristan Doğumlu, Okuryazar, Örençay Köyünde İkamet Etmektedir, Emekli İşçi.

gönderme usulü ile düğüne davet etmelerin yaygınlaştığı görülmektedir. İster köyde, ister şehirde ikamet eden göçmenlerde düğüne davet edilen, düğüne katılmakla kendini zorunlu hisseder¹⁸.

2- Düğün Günleri ve Düğünle İlgili Uygulamalar

Göç öncesi dönemde bir hafta olan düğün süresi, zamanla üç güne indirilmiştir. Bu dönemde düğünler genel olarak Salı günü başlayıp Perşembe gününün akşamına kadar sürerdi. Fakat komünist idaresiyle birlikte zorunlu günler dışında düğün yapılması yasaklanmıştır.

Türkiye'ye göçle birlikte, komünist idare öncesi düğün adetlerine dönmüş ve düğünler Salı günü başlayıp Perşembe günü sona ermiştir. Ancak günümüzde Elazığ'daki düğünler gibi göçmen düğünleri de Cuma günü başlayıp Pazar günü bitmektedir.

Göçmenlerde düğün oğlan evinde yapılır. Düğünün birinci günü düğüne hazırlık ve dışarıdan gelen davetlilerin kalacağı yeri ayarlamakla geçer. Eskiden düğünün birinci günü, gelin evine sağdıç tarafından bir koç gönderilirdi. Koç gönderilmeden önce telle süslenir. Koç ile birlikte geline ne lazımsa ilk gün gönderilirdi. Ancak bu uygulama günümüzde yapılacak yemeklerin niteliğine göre, hazır et, pirinç ve yağ şeklindedir. Düğün yemeği aile yakınlarından iki kadın tarafından hazırlanır. Yemekler fasulye, et, sarma, pilav, baklava ve sütlaçtan oluşur. Genellikle yemekler yedi çeşit olur. Bu yemeklerin hazırlanışı düğünün son gününe kadar devam eder¹⁹. Düğünün birinci gününün akşamına doğru düğün eğlenceleri başlar. Eğlence yeri olarak köylerde köy meydanı seçilir. Şehirde de bu adet sokak yahut evin bahçesinde

¹⁸ Şükrü Yazman, 1940. Kovancılar Doğumlu, Lise Mez., Elazığ'da ikamet etmektedir, Emekli Öğretmen.

¹⁹ Kadir Özdemir, 1948. Elazığ Doğumlu, Lise Mezunu. Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir. Marangoz.

devam etmekle birlikte son zamanlarda düğün salonlarında yapılmaktadır. Meydanlarda kadın ve erkekler ayrı yerlerde oturarak düğünü izlerler. Salonlarda da bir tarafta kadınlar, diğer tarafta erkekler oturur²⁰ (Bkz.Ek-8B).

Düğünün ikinci günü, yemek ziyafetleri ve eğlenceleri devam eder. Erkekler ikinci günü topluca camiye giderek, evlenecekler için dua ederler. Akşam olunca, erkekler kahvede kendi aralarında oturur, sohbet eder, misafirlere çay, kahve ikram edilir. İsteyen gençler kendi aralarında eğlenirler. Gecenin ilerleyen saatlerine doğru tüm davetliler tekrar meydana toplanarak müzik eşliğinde eğlenir, halk oyunları oynanır. Düğünün ikinci gününün akşamı, kadınların toplandığı bir yerde kına gecesi tertiplenir. Bazı aileler kına gecesi eğlencelerinde, kadınların eğlendiği bölüme perde çekerek çalgıcıların kendilerini görmemelerini sağlar. Yahut çalgıcılar dışarıda çalar, kadınlar içeride eğlenirler. Kına gecesi için gelen misafirlere çeşitli çerez ve içecekler ikram edilir. Gelin ve damat bir arada oturtularak ellerine kına yakılır. Daha sonra tüm kına gecesi katılanlarına kına yakılır ve maniler söylenir.

Artık gelin oluyorsun
Başı telli duvaklı
Artık gelin oluyorsun
On parmağı kınalı kız

Artık gelin oluyorsun
Elma gibi yanaklı kız
Artık gelin oluyorsun
Kiraz gibi dudaklı kız

Gecenin bitiminde misafirlere ve komşular evlerine dönerler²¹.

Düğünün son günü; damat tıraşı, güvey giydirme, gelin süsleme ve gelin alma günüdür. Damat tıraşı esnasında sağdıç, oğlan ve kız tarafından birkaç kişi bulunur. Davul zurna eşliğinde damat tıraş için sandalyeye oturtulur, berber tıraş esnasında

²⁰ Rafi Pınar. 1958. Elazığ Doğumlu, Lise Mezunu, Elazığ Merkezde İkamet Etmektedir, DSİ Teknisyen

²¹ Kadriye Ateş. 1960. Kovancılar Doğumlu, Lise Mezunu, Kovancılar İlçesinde İkamet Etmektedir. Ev Hanımı.

makası bırakır ve bahşış ister, sağdıçla berber arasında bahşış hususunda uzun bir pazarlık yapılır. Nihayet damat tıraş olur ve güvey giydirme merasimi başlar. Güvey hiçbir şeye elini vurmaz, tespit edilmiş üç kişi damadı giydirir. Güveyin elbiseleri bazen ters giydirilir, güveyi adına sağdıç size şu kadar bahşış vereceğim der ve elbise düz giydirilir. Güvey giydirildikten sonra evine götürülür. Burada çeşitli oyun ve eğlenceler yapılır. Müzik eşliğinde eve veya salona giren güvey büyüklerin ellerinden öper, arkadaşları ile tokalaşır. Güvey giydiren gençler, halay müziği eşliğinde, halay çekmeye başlar²². Gelin süsleme de düğünün üçüncü günü yapılır. Kız tarafından ve oğlan tarafından kadınlar toplanır, gelin banyo yapar, saçlarını açar ve saçlarından zülûf kesilir. Zülûfün yanağına kadar olması, gelin olduğunun belli olması içindir. Gelinin kadın sağdıcı, gelinin yanından ayrılmaz, ona arkadaşlık eder. Gelinin başına al çember bağlanır ve süslenir. En sonunda gelinlik giydirilerek duvağı örtülür²³.

Öğleden önce oğlan evindekiler otomobillerle gelin almaya gelirler. Bu arada gelin evdeki anne ve babasının elini öper, kardeşleri ile vedalaşarak helalleşir. Bu esnada gelin almaya gelenler dışarıda bekler. Gelin sağdıcı ve iki yengesi ile birlikte evden alınarak taksiye bindirilir. Bu esnada kız tarafı ağıt söylerler. Bu ağıtlardan birkaç örnek şöyledir.

Has bahçemde siyah duman tütüyor
 Has bahçemde telli turnam ötüyor
 Ötme turnam benim derdim artıyor
 *** **

Bir gemim var salıverdim engine
 Şimdiki rağbet güzel ile zengine
 *** **

Aynasını almış diz üstüne
 Yazı yazar buz üstüne
 Şimdiki rağbet kız üstüne

²² Rafi Pınar, 1958, Elazığ Doğumlu, Lise Mezunu, Elazığ Merkezde İkamet Etmektedir, DSİ Teknişyen.

²³ Kadriye Ateş, 1960, Kovancılar Doğumlu, Lise Mezunu, Kovancılar İlçesinde İkamet Etmektedir. Ev Hanımı.

*** **

Ah alayım mı vah sarayım mı
Ben sarmazsam kim saracak seni
*** **

Gelin alındıktan sonra oğlan evine getirilirken, yolda bahşış almak için taksinin önünü kesenlere bahşış verilir²⁴. Damat evine gelin hemen inmez, kaynata geline bir hediye veya para verir, buna “indirmelik” denir. Daha sonra yengeleri gelir, gelini arabadan indirir ve bir odaya götürülür. Gelin sırayla kayınpederinin ve kaynanasının elini öper²⁵.

Göçmenlerde nikah töreni imam nikahı ve resmi nikah olarak gerçekleşir. Resmi nikah olmadan imam nikahı kıymazlar. İmam nikahı iki tarafın yakınlarının da hazır bulunduğu bir evde köyün camii imamı tarafından kıyılır. Eskiden gelinin vekili, damat ve üç şahit huzurunda imam nikahı kıyılırdı. Gelinin vekil tayin etmesine “rıızalık isteme” denir. Nikah esnasında gelin nikah kıyılan mekanda bulunmaz, başka bir odada duvaklı olarak oturur, başında Kur’an çevrilir ve bir kadın yanında Kur’an okur. Nikahta tespit edilen mehire razı olup olmadığı geline sorulur, razı olduğunda nikah işlemi bitmiş olurdu. Günümüzde ise imam nikahı yatsı namazından sonra yine gelinden rızalık alınarak camide yapılır²⁶.

Camide imam nikahı kıyıldıktan sonra oğlan evine gidilir. Dualar eşliğinde hoca damadı gelinin bulunduğu odaya getirir. Damat içeri girerken eşğin üstüne konan bir bardak şerbeti sağ ayağıyla vurur devirir. Bu uygulama gelinin korkması, güveyin sözünün geçmesi anlamına gelir. Hoca damada iki rekat namaz kıldırır ve “al oğlum bu senin emanetindir” der ve hoca dışarı çıkar. Bu esnada gelin iki yengesiyle birlikte perde arkasında oturur. Yengeler damada gelinin ayağına basmasını söylerler. Gelin ve yengeler aynı renkte ayakkabı giydiklerinden perdenin altında üç çift ayakkabı olur,

²⁴ Nebi Çakır, 1934, Dobruca Doğumlu, Okuryazar, Elazığ’da İkamet Etmektedir, Çiftçi.

²⁵ Kadir Özdemir, 1948, Elazığ Doğumlu, Lise Mezunu, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir. Marangoz.

²⁶ Eyyüp Uzun, 1931, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir, Çiftçi.

damat bu üç çift ayakkabıdan birine basar ve gelinin ayağını seçmişse gelin de damadın ayağına basar. Damat yengelere bahşiş verir ve yengeler de dışarı çıkar.

C- DÜĞÜN SONRASI HALK İNANIŞLARI

1- Gelinin Odasından Çıkması ve Gelin Görme

Gerdek gecesinden sonra, sabah gelin odadan çıkar, kayınpederinin ve kayınvalidesinin elini öper ve ev işlerine yardım eder. Bulgaristan'dan gelen göçmenlerde eskiden gelin üç gün odasından çıkmazdı. Üçüncü gün kaynatasının ve kaynanasının elini öper ve ev işlerine yardım ederdi²⁷. Günümüzde bu kısmen uygulanmaktadır. Eskiden damat Cuma gününe kadar evden çıkmazdı. Cuma günü namaza giden damadın ayakkabılarını gençler saklar, güvey cami çıkışında ayakkabılarının olmadığını görünce, saklayan gençlerden biri gelir, ayakkabıların bizde, şu kadar bahşiş verirsen alırsın derdi. Güvey bahşişi verir ayakkabılarını alırdı.

Gerdek ertesi yengeler ve hısım akrabalar gelin evine gelir, gelinin çeyizini bakar, mutluluklar dileyerek ayrılırlar. Gelin eve geldikten sonra ilk Cuma mahallenin kızları eve gelir, gelinle sohbet eder, çeşitli oyunlar oynarlar. Bunlardan biri "elma attım geline" oyunudur. Gelin eve geldikten sonra "Geze" adı verilen, gelinin özlediği annesini ve akrabalarını gezmesidir²⁸. Gelini gezeye kim çağırırsa, onlar için bohça hazırlanır. Bohça içinde çeşitli hediyeler olur. Gelin bohçayı götürdüğü evde çıkarken bohçanın karşılığı olarak geline bahşiş verilir. Bu ziyaretlerde ailelerin birbirleri ile kaynaşmaları için çeşitli ev oyunları oynanır. Bu oyunlardan yüzük saklama, ayakkabı saklama en yaygınlarıdır²⁹.

²⁷ Yusuf Pınar, 1932, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir. Emekli.

²⁸ Abdurrahman Güneş, Sarıçubuk Köyünde Halk Bilim Araştırmaları, F.Ü.Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Elazığ, 1981. s.38.

²⁹ Halil Tiryaki, 1954, Elazığ Doğumlu, Üniversite Mezunu, Bingöl İlinde İkamet Etmektedir. Veteriner.

2- Evlilik Yılları Süresince Bazı Adetler

Göçmenlerde baba evin reisi, anne de onun yardımcısıdır. Evlilik hayatında mutlu olmak, çocuk sahibi olmak, başkalarına zarar vermemek, komşularına faydalı olmak istenir. Evlilikte kırgınlıkların olabileceğini, bunun evliliği bozucu olmaması istenir. Boşanma hoş karşılanmaz. Tek evliliğin yaygın olduğu göçmenlerde bir erkek ölen ağabeyinin dul karısı ile evlenebilir. Bir kadın ölen ablasının dul kocası ile evlenebilir. Evli çiftlerin önceki evliliklerinden doğan çocukların birbiriyle evlenmelerinde sakınca görülmez. Bunların dışında, şayet düğünden birkaç ay sonra gelin vefat ederse, gelinin ailesi verdiği çeyizleri geri alabilir. İkinci kez evlenme olursa, düğün üç gün sürmez, sadece bir gün sürer³⁰.

³⁰ Rafi Pınar, 1958, Elazığ Doğumlu, Lise Mezunu, Elazığ İli Merkezde İkamet Etmektedir, DSI'de Teknisyen.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖLÜMLE İLGİLİ YAYGIN HALK İNANIŞLARI

A- ÖLÜM ÖNCESİ YAPILAN UYGULAMALAR VE İNANIŞLAR

Balkan göçmenlerinde ölüm öncesi bir çok belirtinin olduğuna inanılır. Başta ölenin psikolojik durumu olmak üzere, rüyalar, hayvanlar, nesnelere, gök cisimleri ve diğer rastlantılarla ilgili yorum ve tahminler yapılmaktadır.

Rüyada, dış düştüğünü görmek, birden fazla hoca görmek, yüzük ve küpe görmek, hastanın öleceğine işaret olarak kabul edilir. Hayvanlarla ilgili olarak, köpek ulumasının, kanatlı karıncaların evin önünde belirmesi, guguk kuşunun evin önündeki ağaca konup ötmesi, ölüm habercisi olarak kabul edilir¹. Nesnelere ilgili bazı ön belirtiler olarak ise, her hangi bir ev eşyasının kırılması, ev içinde siva düşmesi gibi durumlar ölüm habercisi kabul edilmektedir. Göçmenlerde yıldız kayması da ölüme işaret olarak kabul edilir. Herkesin bir yıldızı olduğuna inanılır, kimin yıldızı evinin arkasına düşerse, o kişinin en geç bir hafta içerisinde öleceğine inanılır². Bir kişinin cumartesi günü ölmesi aynı köyden bir ölünün daha çıkacağına işaret olduğuna inanılır. Ayrıca ölenin etinin yumuşak olması, başka birinin öleceğine işaret olarak kabul edilir. Rastlantıyla ilgili olarak da bir cenaze köy içinden çıkarılırken bir satıcıya rastlanırsa mutlaka yine cenaze çıkacak denir. Ayrıca kabristanda iken hakkında söz edilen kimsenin öleceğine inanılır³.

¹ Emin Akış, 1925, Bulgaristan Doğumlu, Okuryazar, Örençay Köyünde İkamet Etmektedir, Emekli İşçi.

² Nazif Köse, 1956, Elazığ Doğumlu, Yüksekokul Mezunlu, Elazığ'da ikamet etmektedir, Milli Eğitimde Muhasebe Şefi.

³ Şükrü Yazman, 1940, Kovancılar Doğumlu, Lise Mezunlu, Elazığ'da ikamet etmektedir, Emekli Öğretmen.

Göçmen geleneğinde yaşlılar ölmeden önce bazı hazırlıklar yaparlar. Bunların başında kefenin alınması ve cenaze hizmetlerinde görev alacaklar için kırk mendil hazırlama gelmektedir.

Son nefesine gelen hastanın başında, yaşlılar yahut hoca gelip Kur'an okur, hasta son nefesine kadar yalnız bırakılmaz. Sevdiği bir arkadaşı hastadan vasiyet ister ve Kelime-i Şahadet getirmesini telkin eder. Hasta durumuna göre bu konuda zorlanmaz. Bazı göçmenlerde, hastanın ölümü bekleniyorsa, hastaya abdest aldırılır, daha sonra başında Kur'an okunur.

B- ÖLÜM SONRASI YAPILAN UYGULAMALAR VE İNANIŞLAR

Ölümden hemen sonra ölünün çenesi çekilir, gözleri kapatılır, ölen erkekse kolları yana, kadınsa elleri göğsüne bırakılır, ayakları düzeltilir, yatağı yapılır ve kibleye doğru uzatılır. Bütün bu işlemler ölenin vücudu sıcak iken yapılır. Ölen kadınsa, evlilik ölünce biter ve kocası onu görmez. Odada araya bir perde çekilir, kocası perdenin ötesine geçmez⁴.

Öldükten sonra, cenazenin üstüne makas, demir veya bıçak konur. Eski bir uygulama olarak taş yahut ekmeğın konduğu, daha sonra bu ekmeğın köpeklere dağıtıldığı ifade edilmektedir. Göç öncesi uygulama, günümüzde uygulanmayan diğerk bir inanış ise; ölen birinin koltuk altına ısıtılmış demir konur, eğer bu demir konmazsa ölenin hortlayacağına inanılır⁵.

Daha sonra cenaze yıkama ve defin işlemleri için avluya alınır. Cenaze avluda bulunduğu zaman yakınları ağıt yakar ve ağlarlar. Yakılan ağıtlardan iki örnek şöyledir.

⁴ Sabri Otuğ, 1946, Bulgaristan Doğumlu, Lise Mezunu, Örençay Köyünde İkamet Etmektedir, Emekli Memur.

⁵ Nebi Çakır, 1934, Dobruca Doğumlu, Okuryazar, Elazığ'da İkamet Etmektedir, Çiftçi.

Merhabanın kapıları parlıyor. .
 Doktor gelmiş yaraları yaraları baylıyor.
 Doktor gelmiş yaraları yaraları baylıyor.
 Annem ablam başucumda aylıyor.

Aylama annem ben dünyama ben dünyama doymadım.
 Gençliğimin sefasını hiçbir vakit görmedim.
 Kabrimi kızlar kazsın yol boyuna.
 Etrafına lale sümbül lale sümbül koysunlar.
 Gelen geçen o bir genç ölmüş bir genç ölmüş desinler.

*** **

Neye geldim bu dünyaya bilemem bilemem.
 Sevgilimden ayrıldım gülemem gülemem.
 Anlıma bir kara yazı yazılmış bilemem bilemem.
 Akciğerim kara olmuş, bilemem bize neler olmuş.
 Akciğerim kara olmuş, bilemem bana neler olmuş.

Yaylalarda yatırdım döşeyemedim.
 Çifte kumruları eş edemedim.
 Konma bülbül konma çeşme taşına.
 Neler geldi garip başıma.

Odalar yaptırdım yüceden yüce.
 İçinde yatamadım üç gün üç gece.
 Kurbanlar kesmeseydim öldüğün gece.

*** **

Göçmenlerde, ölüm haberi günümüzde camilerde duyurulmaktadır. Bunun dışında telefonla akrabalara haber verilir. Bu arada mezar hazırlığı yapılır. Cenazeyi definde acele edilir, bekletilmez. Geç vakitte ölmüşse sabah olması beklenir. Göç öncesi bir uygulama olarak, cenaze evde bir gece kaldığında “ağırlık mevlidi” yahut “toprak mevlidi” okunur. Mevlit için cemaat toplanır. Ölü yalnız bırakılmaz sabaha kadar cenazenin başında beklenir ve üzerine Kur’an okunur. Bu arada mevlide katılanlara helva, peksimet ve şerbet dağıtılır⁶.

Göçmenlerde cenazeyi yıkama işlemini hocalar yapar. Bunun dışında vasiyet edilmişse sevdiği arkadaşı da cenazeyi yıkamaya yardımcı olur. Göç öncesi Romanya ve Bulgaristan’da devlet izin vermedikçe hocanın dışında başka birinin cenazeyi

⁶ YUSUF KIR. 1934. Bulgaristan Doğumlu. Okuryazar, Yazıkonak Kasabasında İkamet Etmektedir, Çiftçi

yıkamasına izin verilmediği anlatılmaktadır. Bu nedenle pek çok sıkıntı yaşanmıştır. Hoca cenazeyi yıkarken yaşlı ve tecrübeli, gönüllü kimseler yardım eder. Ölen kadınsa yıkama işlemini bu işlerden anlayan yaşlı bir kadın yapar. Diğer gönüllü iki kadında su taşımada ve su dökmede yardımcı olur.

Cenazeyi yıkama işlemi bittikten sonra kefenleme işlemi yapılır. Kefenleme işlemine sağdan başlanır. Bu arada kefene çeşitli güzel kokular ve zezem suyu dökülür. Daha sonra cenaze tabuta konur. Tabuta konan cenazenin üstüne yeşil örtü serilir. Bu örtünün üzerine Kur'an ayetleri yazılı olur. Eski bir uygulama olarak, cenaze tabuta konduktan sonra hoca ve yıkamaya yardımcı olanlar, dışarıda bulunan cemaatin yanına giderler, hep birlikte "su selası" okunur. Su selası okunduğu sırada cenaze sahipleri tarafından cemaate önceden hazırlanan birer mendil dağıtılır. Su selası okunduktan sonra cenaze tabuta konur⁷. Cenaze için okunan su selası şöyledir.

Yüce yüce kaçır isen,
Bir kuş olur uçar isen,
Yedi derya geçer isen,
Ecel Koymaz alır gider,
La ilahe illallahu
La ilahe illallahu

*** **

Kabrin nurlu çırağ eyle,
Cehennemden irak eyle,
Cennetinden durak eyle,
Kabrine vardığın zaman,
La ilahe illallahu
La ilahe illallahu

*** **

Ey Allah'ım lütfen şuna,
Kabrine vardığı zaman,
Döndür yüzün haktan yana,
Kabrine vardığı zaman,
La ilahe illallahu
La ilahe illallahu

*** **

⁷ Hüseyin Cengiz, 1931, Silistre Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir, Emekli İşçi.

Suallere bu neylesin,
 Cevabı yok neylesin,
 Rabbim şuna lütfeylesin,
 Kabrine vardığı zaman,
 La ilahe illallahu
 La ilahe illallahu

*** **

Tabuta konma işlemi bittikten sonra cenaze, namaz için musalla taşına konur. Hoca cemaatin önüne geçerek ölen için, haklarını helal edip etmediklerini sorar. Göç öncesi cenaze merasimine Romen ve Bulgar komşuları da katıldığı için hoca Rumen ve Bulgarlara dönerek; “sizinle nasıldı, hakkınızı helal ediyor musunuz?” diye sorar, onlar da haklarını helal ettiklerini söylerlerdi”. Hoca cenaze namazını bitirdikten sonra, cenaze mezarlığa götürülür⁸.

Kadınlar cenazeyi taşıma ve mezarlığa gitme gibi işlere katılmazlar. Cenaze şehirde ise cenaze arabası yahut araçla mezarlığa götürülür. Köylerde ise cenaze cemaatin omuzlarında taşınır. Taşıyanlar dört tarafından tutarak on ile elli adım arasında yer değiştirirler. Cenaze taşınırken, bir yandan da mezar tahtası taşınır.

Cenaze istisnai durumların dışında aynı gün defnedilir. Ölenin soğumadan gömülmesi için gayret edilir. Defin sırasında mezara ölenin yakınları iner. Ölen kadın ise kocası inmez, oğlu yahut kardeşi indirir, yabancı biri tutmaz. Eskiden Romanya ve Bulgaristan’da cenazenin tabutla gömüldüğü ender olarak görülmüştür. Eski uygulamalardan biri de, ölen öğrenciyse kitapla gömülme, ayrıca ölenin tırnakları ve düşen dişleri ile gömüldüğüdür⁹. Yine göç öncesi bir uygulama olup sadece yaşlıların bildiği bir uygulama ise, hoca mezar başında Kur’an okurken cemaat bir avuç toprak

⁸ Eyüp Uzun, 1931, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir. Çiftçi.

⁹ Halil Tiryaki, 1954, Elazığ Doğumlu, Üniversite Mezunu, Bingöl İlinde İkamet Etmektedir, Veteriner.

alarak ölüne üstüne atar ve koşarak arkalarına bakmadan uzaklaşırlardı¹⁰. Mezarın başında yalnızca hoca kalır. Hoca duasını bitirdikten sonra mezarlıktan ayrılır.

Cenaze mezara konduktan sonra, üzeri tahtalar ve yapraklarla örtülür ve herkes sırayla toprak atar, bu arada mezarın baş ve ayak taraflarına birer tahta konur. Hoca Kur'an'dan ayetler okumaya başlar ve telkin verilir¹¹. Göçmenlerde, mezar taşı koyma geleneği yedinci, otuz yedinci, arife günü, altı ay sonra ve bir yılı doldurduktan sonraki günlerde yerine getirilir. Mezar taşını koymada hoca da bulunur, hoca orada bulunanlarla birlikte dua eder, ölenlerin yakınları hocadan, mezar başında ölüye mezarı yaptırdıklarını söylemesini isterler¹².

Cenaze mezara gömüldükten sonra, yakınları iskat ve devir işlemlerini yaparlar. Iskat parası ölenin kendi malından olur. Eskiden iskat işlemi definden önce yapılırken, günümüzde ise definden sonra yapılmaktadır.

Cenaze defnedildikten sonra, durumu iyi olan yakınları yemek hazırlar. Göç öncesi bir uygulama olarak, yemeğin sadece cenaze mutfağında yapıldığı anlatılmaktadır. Ancak günümüzde bu adetin dışında, komşuların sırayla yemek hazırlayarak yardımlaştıkları görülmektedir.

Ölenin elbiseleri, diğer eşyaları gözden geçirilerek, yıkanması gerekenler aynı gün içinde yıkanır ve muhtaç kimselere dağıtılır¹³.

Göçmenlerde ölenin ruhu ile ilgili çeşitli inanışlar mevcuttur. Bunlardan biri, ölenin ruhunun kırk gün boyunca sadece geceleri evinin etrafında dolaştığı inanışıdır. Göç öncesi olup da günümüzde çok ender yapılan bir uygulama ise, cenaze yıkandığı

¹⁰ Sabri Otuğ, 1946, Bulgaristan Doğumlu, Lise Mezunlu, Örençay Köyünde İkamet Etmektedir, Emekli Memur.

¹¹ Müstecap Yılmaz, 1938, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Bağlarca Köyünde İkamet Etmektedir. Çiftçi.

¹² Kazım Baş, 1954, Kovancılar Doğumlu, Lise Mezunlu, Elazığ'da İkamet Etmektedir, Kuyumcu.

¹³ Recep Pehlivan, 1937, Bulgaristan Doğumlu, Okuryazar, Sürsürü Mah. İkamet Etmektedir, Emekli İşçi.

yerde, kırk güne kadar her gece, evinde ise yedi gün mum yakılır. Ayrıca rüyada öleni çıplak görmek, fakirlere hayır yapmayı, Kur'an okumayı gerektirir¹⁴.

Cenaze defnedilip, eve döndükten sonra taziyeye gelen, kadın ve erkekler ayrı yerlerde oturur, Kur'an okur ve dua ederler. Gelen misafirlere ilk üç gün, ölünün zor günleri olarak kabul edildiği için yemek verilir. Ölen için yedinci, yirminci, otuz yedinci, kırkıncı ve elli ikinci günlerinde Kur'an ve Mevlit okumada bulunulur. Ancak bu uygulama her yerde aynı olmayıp, sadece kırkıncı ve elli ikinci günlerde müştereklik görülmüştür. Kırkıncı gün ölünün burnunun düştüğüne, elli ikinci gün ise etin kemikten ayrıldığına inanılır. Bunların dışında üçüncü ay, yüzüncü gün ve altıncı ay gibi ölü için mevlit ve dualar okunur¹⁵. Ölen için okunan mevlitte, Süleyman Çelebinin eseri ve çeşitli ilahiler okunur. Bu ilahilerden bazıları şunlardır.

Akşam ile yatsı arası,
Hayır söyle hayrolur.
Öyle bin ulu saattir,
Rüzgar eser mahvolur.
Akşam evabil kılana,
Yetmiş kere hac olur.

Gel habibim ben senin için,
Yandıgım bilmez misin?
Ben bir egne kemter kuluna,
Şefa'at etmez misin?

Akşam ile yatsı arası,
Eylüllahlar söyleme.
Zikir tesbih Kur'an okur,
Başka kelam söylemez.
Seni beni zem iderler.
Cennet yüzü göremez.

¹⁴ Naim Hazır, 1949. Yazıkönak Doğumlu, Lise Mezunu, Yazıkönak Kasabasında İkamet Etmektedir, Serbest Meslek.

¹⁵ Nazif Köse, 1956, Elazığ Doğumlu, Yüksekökol Mezunu, Elazığ'da İkamet Etmektedir, Milli Eğitimde Muhasebe Şefi

Gel habibim ben senin için,
Yandığım bilmez misin?
Ben bir egne kemter kulunuz,
Şefaaf etmez misin?

Akşam ile yatsı arası,
Ravzasından nur çıkar?
Gecenin yarısında,
Yeri göçü nur tutar,
Üç yüz peygamber içinde,
Sandığı Muhammet açar.

Gel habibim ben senin için,
Yandığım bilmez misin?
Ben bir egne kuluna,
Şefaaf etmez misin?

*** **

Döndüm canana döndüm.
Döndüm kapına geldim.
Dahi suçumu bildim.
Estağfirullah tövbe,
Tövbe Allahım tövbe,
Tövbe Mevlam hu tövbe.

Tövbesiz uyuyanlar,
Ah uykuda bulunanlar,
Kabri karanlık olanlar,
Estağfirullah tövbe,
Tövbe Allahım tövbe,
Tövbe Mevlam hu tövbe.

Tövbesiz yatan kişi,
Müşküldür anın işi.
Zebaniler olur yoldaşı.
Estağfirullah tövbe,
Tövbe Allahım tövbe,
Tövbe Mevlam hu tövbe.

Sağına bak soluna bak..
Düşmüş saçlarına ak.
Bir gün gel der bize hak.
Estağfirullah tövbe,
Tövbe Allahım tövbe,
Tövbe Mevlam hu tövbe.

Ah o da tütünüm tüterken,
 Can bülbülümüz öterken,
 Kardeşler gücümüz yeterken,
 Estağfirullah tövbe,
 Tövbe Allahım tövbe,
 Tövbe Mevlam hu tövbe.

*** **

Cenaze sahipleri evde kırk gün süslenmezler ve başları bağlı olur, akraba ziyaretine yahut şenliğe gitmezler. Ölenin eşi, başına bir çevre bağlar, bu çevre kırk gün sonra değiştirilir. Bir aile yakını siyah çevrenin yerine başka bir renkte çevre takar, bu olaya “kara ak” yahut “yas kaldırma” denir. Bu yas sembolleri erkeklerde görülmez¹⁶.

Göçmenlerde ölünün hayrına kurban, genellikle kurban bayramı arifesinde kesilir. Kesilen bu kurbanı “ölü kurbanı” denir. Kesilen kurbanın etini hane halkı yemez, fakirlere, dullara ve komşulara dağıtır¹⁷.

¹⁶ Kadir Özdemir, 1948, Elazığ Doğumlu, Lise Mezunu, Sarıçubuk Köyünde İkamet Etmektedir, Marangoz.

¹⁷ Eyüp Uzun. 1931, Romanya Doğumlu, Okuryazar, Altınçevre Köyünde İkamet Etmektedir. Çiftçi.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAYGIN HALK İNANIŞLARINDA ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

İslam öncesi dönemde Türklerin geniş bir coğrafyaya yayılması ve içlerinde gayri Türk toplulukların bulunması, Türklerin dini tarihi araştırmalarında bir takım problemleri beraberinde getirmiştir. Bu problemlerden birisi eski Türk dinine verilecek isim konusudur. Abdülkadir İnan gibi bazı ilim adamları eski Türk dinine isim olarak “Şamanizm” tabirini kullanmışlardır. Eski Türklerde bulunan şamanlar veya kamlar, sihir işleriyle uğraşan kişilerdir. Kamın asıl fonksiyonu, görünmeyen ruhlar alemi ile irtibat kurmak ve beşeri faaliyetleri yönetmede, bu ruhların desteğini elde etmek olan, vecdi ve tedavi ile ilgili metotlar bütünüdür¹. Dolayısıyla Şamanizm, Türklerdeki dini yapıyı ortaya koymakta yetersiz kalmaktadır. Son yıllarda yapılan araştırmalar, eski Türk dinine isim olarak “Gök Tanrı İnancı” verilebileceğini ortaya koymuştur². Dolayısıyla, eski Türk dini içerisinde Gök Tanrı merkezi bir role sahip durumdadır³.

Orta Asya’da devlet kurmuş olan Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar gibi Türk boylarının hepsinde Gök Tanrı (tek tanrı) inancı dini sistemin merkezini oluşturmuştur. Eski Türklerde Gök Tanrıya “Tengri” de derlerdi. Gök Tanrı milli bir tanrı kabul edilmekle birlikte, o tek, yaratıcı, hayat veren, öldüren, iradesine göre hükmeden, yardım eden, cezalandıran, insanlara yol gösteren ve kurban sunulan gibi sıfatlara sahiptir. Türkler, hiçbir zaman Tanrı’ya insani vasıflar vermemişlerdir⁴.

¹ Mircea Eliade, Boan P. Couliano, **Dinler Tarihi Sözlüğü**, İstanbul, 1997, s.259.

² Bkz.Hikmet Tanyu, **İslamlıktan Önce Türklerde Tek Tanrı İnancı**, Ankara 1986; Saban Kuzgun, **Dinler Tarihi Dersler C.I**, Kayseri 1993

³ Ünver Günay-Harun Güngör, **Türk Din Tarihi**, Kayseri 1998, s.127.

⁴ Saban Kuzgun, **a.g.e**, Kayseri 1993, s.58

Eski Türklerde ata ruhlarına saygı gösterilir, ahiret, cennet-cehennem, melek-şeytan, ruhun ölmezliği, kurban, haşır ve iyi-kötü ruhların varlığına inanılırdı⁵. Bunun yanında Türkler, çok eski devirlerden itibaren tabiatta birtakım güçlerin varlığına inanmış ve bunları kutsallaştırmışlardır. Tabiatta mevcut dağ, ağaç, su, kaya vb. varlıkların birer ruhunun bulunduğunu tasavvur etmişlerdir. Hatta bu ruhları da iyilik verenler ve kötülük getirenler olmak üzere ikiye ayırmışlardır⁶.

A – DOĞUM İLE İLGİLİ İNANIŞLARDA ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

1- Eski Türk İnancında Doğum

Her toplumda olduğu gibi Türklerde de toplumun çekirdeğini aile oluşturmaktadır. Ailenin varlığı ve sürekliliğinde ise çocuğun büyük bir önemi vardır. Bu durum, geçmişte olduğu gibi günümüzde de aynı şekilde önemini kaybetmeden devam etmektedir.

Eski Türklerde doğumla ilgili olumsuzlukları engellemek için inanca dayanan bir takım uygulamaların bulunduğu ve bunların bir kısmının günümüze kadar geldiği bilinmektedir.

Eski Türk aile hayatında çocuk sahibi olmak isteyenler, Tanrının rızasını kazanmak için, açları doyurur, çıplakları giydirir, ağzı kutlu kişilerin duasını isterlerdi⁷. Diğer taraftan Doğumla ilgili eski Türk inanışlarında “Umay”ın önemli bir yeri vardır. Türk tarihi kaynaklarında ilk defa Göktürk yazıtlarında geçen umay bir tür koruyucu

⁵ Hikmet Tanyu, *age*, s.33, 48, 185.

⁶ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 1991, 289-291; Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Samanizm*, T.T.K yay., Ankara 1995, s.41.

⁷ Yaşar Kalafat, *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnanışlarının İzleri*, Ankara 1990, s.72.

ruh veya melektir⁸. Kültegin Yazıtında Bilge Hakan “Babam hakan öldüğü vakit küçük kardeşim Kül Tegin yedi yaşında idi. Umay gibi anam Hatun sayesinde küçük kardeşim Küi Tegin Er-Kahraman adını aldı” denmektedir. Burada Bilge kağanın anası umaya benzetilmiş, Kül Tegin’in kahraman adını alması onun yardımıyla olduğu belirtilmiştir.

Yakutlarda ise umayın yerini “Ayısıt” almıştır. Bereket ve refah sağlayıcı ruhlar zümresi olarak bilinen ayısıt, alem içindeki dağınık hayat unsurlarını toplayıp “kut” yaparlar. Bu kut da anne karnındaki çocuğa üfleyerek onun canlanmasını sağlar⁹.

Yakutlar, çocuk sahibi olmak için, Ayısıtta dua ettikten sonra ıdık olarak bir hayvan bağışladıklar ve mukaddes bir ağacın dibinde, ak boz at derisi üzerinde yer sahibine dua ederler. Bu duadan sonra çocuk olursa bunun yer-ağaç ruhları tarafından verildiğine inanılıp, bu amaçla ıdık kurbanı uygulamasına başvururlar¹⁰. Manas destanında, Yakup Han kısırlığından şikayetçi olduğu eşinin, mezarları ziyaret etmediğinden, elma ağaçları altında yuvarlanmadığından, kutlu pınarların yanından geçmediğinden bahsetmektedir¹¹. Kırgız-Kazak kadınları çocuk sahibi olmak amacıyla, sahrada tek başına biten bir ağaç veya kutlu pınarın yanında koyun kurbanı kesip gecelemede idiler¹².

Eski Türklerde doğum yaklaştığında yağlı yemekler yenir, hayvanların kurban edilirdi. Doğum esnasında oba yahut oymak kadınları, doğum saatini lohusanın bulunduğu çadırda beklerler, aralarında tecrübeli ve yaşlı bir kadın ebelik görevi yapardı. Kadın doğum esnasında ızdırap çekmeğe başlar yahut doğumun gecikmesi ve güç olması halinde, albastı yahut alkarısı denilen kötü ruhun lohusaya musallat

⁸ Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, İstanbul 2000, s.77

⁹ Abdulkadir İnan, *age*, s.26-27.

¹⁰ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s.167.

¹¹ Ünver Günay-Harun Güngör, *age*, s.127.

¹² Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s.168.

olduğuna hükmedilirdi. Bu kötü ruhu korkutmak için erkekler toplanır çeşitli sesler çıkarırlardı¹³. Yaradılış destanında hamile kadına zarar veren bu kötü ruh albastı, albıs adıyla geçer “Bir vurdu albıs çıktı, kötü ruhun saçlısı”¹⁴ olarak anlatılır. Diğer taraftan Yakutlarda doğumun kolay olması için evin, kilerin ve sandık kapılarının doğum esnasında açık tutulması yaygındır¹⁵.

Çocuğun doğması Oğuzlarda toy ve şenliklerle kutlanırdı. Doğan çocuk erkek olduğunda şenliklere tüm beylere davet edilir, gelenler de hediyelerini sunarlardı. Kadınlar da ziyafetten sonra çocuğun göbek bağını saklar veya gömerlerdi¹⁶.

Çocuğa ad verme eski Türklerde bir çok tören ve şenliklerle kutlanmakta idi. Dede Korkut hikayelerinde Oğuzlarda bir kahramanlık göstermesinden sonra çocuğa ad verme uygulamasının bir benzeri de Yakutlarda görölmektedir¹⁷.

Öyle anlaşılıyor ki çocuk sahibi olmak arzusu ile kutsal yerlerin, ağaçların ve mezarların ziyaret edilmesi inanç ve adeti, geleneksel Türk dini dönemine uzanmakta, oradan adak ve ziyaret inançları şeklinde İslamlaşarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir¹⁸.

2- Elazığ’da Yaşayan Göçmenlerdeki Doğumla İlgili İnanışlarda Eski Türk İnanıcının İzleri

Elazığ’da yaşayan göçmenlerde yaptığımız araştırmalarda, doğumla ilgili halk inanışlarında eski Türklerdeki bir çok inanışın mevcut olduğu görölmüştür.

Göçmenlerde çocuğu olmayan kadınların Elazığ’daki Fatih Ahmet Baba, Arap

¹³ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s.169.

¹⁴ Orhan Acıpayamlı, *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Erzurum 1961, s.39-43.

¹⁵ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s168.

¹⁶ Bahattin Ögel, *Türk Mitolojisi C.I*, Ankara, 1993, s.234.

¹⁷ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s173.

¹⁸ Ünver Günay-Harun Güngör, *age*, s.20.

Baba ve Nadir Baba gibi çeşitli türbe ve ziyaretlere giderek dua ve dilekte bulunmaları, Manas Destanında Yakup Han'ın eşinin kısırlığını şikayet ederken kutlu kişilerin mezarlarının ziyaret edilmemesini sebep göstermesi ile paralellik arz etmektedir. Ayrıca yörede bulunan göçmenlerdeki kısır kadınların, bir takım yiyecekleri, üzerine dua edildikten sonra yemeleri, yine Manas destanındaki Yakup Han'ın eşinin kısırlığından bahsederken kutlu kişilerin duasını almadığı, elmalı pınarlardan geçmediği ve elmalı yerlerde oynamadığı ile bir parça benzerlik arz etmektedir. Göçmen kadınların ziyaretlere gittiklerinde para bırakma, mum yakma, mezarın yanındaki ağaca bez parçası bağlamaları eski Türklerde uygulanan "ıdık" kurbanına benzemektedir.

Göçmenlerde hamile, sütün bol olması için anne sütünün rehire atılması, nazardan korunmak için çocuğun yüzüne su püskürtülmesi ve çocuğun ağına su verilip akan suyun çocuğun yüzüne sürülmesi eski Türk inancındaki yer-su iyesin bağlı görülmektedir

Göçmenler, doğum esnasında herhangi bir aksiliğin olmaması ve doğumun kolay olması için kilitli ve dürülü olan eşyaları açarlar. Bu uygulama Yakutlar'daki evin, kilerin ve sandık kapılarının doğum esnasında açık tutulması ile benzerlik göstermektedir. Yine göçmenlerdeki doğum esnasında, hamileye musallat olabileceği düşünülen "albastı" veya "alkarısı" denilen kötü ruh için yapılan uygulama ve inanışlar, Altaylı ve Kırgız Türklerinin uygulamalarıyla aynıdır.

Göçmenlerde çocuğun doğumundan sonra göbek bağının kesilip, evin eşğine yahut okul ve cami duvarına gömülmesi eski Türklerdeki eşğin kutsallığının¹⁹ göçmenlerde de bulunduğunu gösterdiği gibi Oğuzlardaki şenlikten sonra kadınların göbek bağını saklamaları ve gömmeleriyle paralellik arz etmektedir. Göçmenlerde nazar için alınan önlemlerden, melhem ağacının koruyuculuğuna inanılması, eski Türklerdeki

¹⁹Rıfat Araz, **Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği**, Ankara 1995, s.63-65.

ağacın iyesiyle bağlantılı görülmektedir²⁰. Diğer taraftan göçmenlerde çocuğun ağaç altına tuvaletini yaptığında kötü ruhların çocuğa musallat olacağı inancı ve sünnet olan çocuğun bir ağaç dalı altına oturtulması, gelen misafirlerin hediyeleri bu ağacın altına bırakması uygulaması yine eski Türklerdeki ağaç iyesi ile örtüşmektedir.

B- EVLENME İLE İLGİLİ İNANIŞLARDA ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

1- Eski Türk İnançında Evlenme

Türklerde toplumun devamı, aile yapısının sağlam temellere dayanmasına bağlıdır. Bu nedenle aile kutsaldır. Ailenin sembolü “ev” evin sembolü ise “ocak” kabul edilirdi²¹. Türklerde evlenme tabiri evlenen erkek ve kızın baba ocağından ayrılarak yeni bir ev kurmalarının ifadesidir²².

Bir çok Türk boylarında gerçek manasıyla evlilikler eğlence ve törenlerle olurdu. Kız kaçırma seyrek olan bir hadiseydi. Yakut boylarında kız kaçırmaya gidecek gençler bir araya toplanır, şaman tarafından bir ayin yapıldıktan sonra yola çıkılırdı. Altaylar’da kız kaçırma kızın rızasıyla hatta babasının tasvibi ile olurdu. Evlenecek kız, razı olduğunun delili olarak delikanlıya bir yüzük yahut mendil verirdi²³. Dede korkut hikayelerinde anlatılan nişan merasimleri yüzük takma biçiminde olurdu. Bam Büre oğlu Bamir Beyrek hikayelerinde, nişanlan öncesi at yarışı, güreş tutma, ok atma gibi çeşitli müsabakalar yer alırdı²⁴. Yine Dede Korkut hikayelerinde Oğuzlarda kadınların

²⁰ Rıfat Araz, *age*, s.170.

²¹ Ünver Günay-Harun Güngör, *age*, s.83.

²² İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 1991, s.216.

²³ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s.166.

²⁴ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Ankara 1989, s.28,123.

ve erkeklerin ayrı ayrı yerlerde eğlendikleri yer almaktadır²⁵. Ayrıca eski Türklerde, gelinin damada kurban veya adak olduğunun temsili bir uygulaması olarak geline kına yakılması uygulaması bulunmaktadır²⁶.

Evlenme sırasında düğün yemeği ve fakirleri doyurma kültürü Türklerde ortak anlayıştı. Manas destanında, Manas'ın düğünü anlatılırken yiğitlerin dağ gibi et, deniz gibi kırmızı toplattığından, yenilip içildiğinden söz edilmektedir²⁷. Orta Asya Türklerinde mehir ödemelerine benzer “salık” ve “salıt” denen bir ödemededen bahsedilir²⁸.

Eski Türklerde güvey elbisesi “ergenlik al kaftanı” idi. Gelin alınırken kız babası şalını ve kaşağını güveye sarar ve böylece “babalık velayetini” güveye bırakmış olurdu. Damat düğünde bunları da üzerinde taşırdı²⁹. Başkurlarda, gelinler pınar, ırmak ve göl sularına para atarlardı ve buna su gösterme selamı denirdi. İslam öncesi ve İslam sonrası Türklerde gelin eve gelince başına buğday ve para atılır, buna “saçı” adı verilir³⁰.

Öte yanda düğün merasimlerinde bir boydan diğer bir boya (yad ellere), gelin giden kız için ayrılık türküleri söylenir, Başkurt kızları düğünün son gününü, yani kızın oğlanın evine gideceği günü, ağıtlar söyleyerek matem gününe çevirirlerdi.

Yine eski Türklerde düğünde gerdeğe kadar damat gelinin yüzü göremezdi. Ancak gerdekte “körümdük” denen hediyeden sonra gelinin yüzü açılırdı. Gelinin kocasının ve akrabalarının adlarını söylememesi belli bir süre onlarla konuşmaması gibi uygulamalar eski Türklerden günümüze kadar gelmiştir. Bekaret anlayışı Türklerde İslamiyetten önce de vardı. Türkler bakire kız için “kopaklıg kız” derlerdi³¹.

²⁵ Muharrem Ergin, *age*, s.28

²⁶ Rıfat Araz, *age*, s.112.

²⁷ Bahattin Ögel, *age*, s.117.

²⁸ Bahattin Ögel, *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, s.268.

²⁹ Bahattin Ögel, *age*, s.270-271.

³⁰ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s.166-167.

³¹ Bahattin Ögel, *age*, s.250.

2- Elazığ'da Yaşayan Göçmenlerdeki Evlenme İle İlgili İnanışlarda Eski Türk İnançının İzleri

Göçmen ailelerde evlenme, hayatın geçiş dönemlerinden biri olarak kabul edilir. Toplumun oluşmasında evlenme ve aile olma, kutsal bir kuruma atılan ilk adımdır. Bu kutsal kurumun oluşması evlenme ile başlamaktadır. Bu nedenle Türklerde evlenme önemsendir, dolayısıyla eş seçimi de önemli bir karar olarak kabul edilir. Göçmen aile hayatında da evlenme kararı ve eş seçimi çok önemli bir karar niteliği taşır. Anne babanın da onayı alınarak, evlenme gerçekleşir.

Eski Türklerde kız kaçırma seyrek olan bir hadiseydi. Buna rağmen kız kaçırılmadan önce şaman tarafından ayinler düzenlenirdi. Bu bir nevi meşruiyeti temin içindi. Altaylarda kız kaçırma, kızın rızasıyla olurdu. Göçmenlerde de kız kaçırma kızın rızasıyla olur. Kocaya kaçan kız, çeşmeye gider, kovaları ters çevirir ve böylece gönül rızasıyla kaçtığını ailesine haber vermiş olur.

Genel olarak evlilik eski Türklerde dünürçülük yoluyla kız isteme ve karşılıklı rıza ile yapılmaktadır. Aynı uygulama göçmenlerde de görülmektedir. Eski Türklerde olduğu gibi Göçmenlerde de nişan ve düğün esnasında bir takım eğlenceler tertiplenir. Bu pratikler, eski Türklerden günümüze kadar gelebilen inanca bağlı adetlerdendir. Dede korkut Hikayelerinde anlatıldığı gibi eski Türklerde nişanda yüzük takma ve eğlence düzenlenmesi göçmenlerde de bulunmaktadır.

Eski Türklerde, gelinin damada kurban veya adak olduğunun temsili bir uygulaması olarak geline kına yakılması göçmenlerde de görülmektedir.

Orta Asya Türklerde "salık" yahut "salıt" adında kız tarafına verilen bir ödeme geleneği vardır. Bu para, düğün öncesinde eğlence ve ziyafetlerde harcanırdı. Bu

Orta Asya Türklerde “salık” yahut “salıt” adında kız tarafına verilen bir ödeme geleneği vardır. Bu para, düğün öncesinde eğlence ve ziyafetlerde harcanırdı. Bu uygulama Bamir Beyrek hikayelerinde anlatılmaktadır. Göçmenlerde ise , kız tarafının düğün ve çegizle ilgili ihtiyaçlarının oğlan evi tarafından karşılanması buna bir parça benzemektedir. Dede Korkut Hikayelerinde ve Manas Destanında düğün eğlenceleri ve ziyafetleri anlatılırken yiğitlerin dağ gibi et, deniz gibi kıymız toplatıp, yenilip içildiğinden bahsetmektedir. Bu ziyafetlerde verilen yemeklere “düğün aşı” denirdi. Günümüz göçmen düğün törenlerinde eğlenme, gelen misafirlere yemek verme, düğünlerde yapılan başlıca uygulamalardandır.

Eski Türklerde, evlenme sırasında damadın “ergenlik al kaftanı”, gelin ise kız babasının verdiği “şal”ı giydiği bilinmektedir. Göçmenlerde de damat damatlık adı verilen düğün elbisesi giyer, kız ise gelinlik giyer.

Eski Türklerden Başkurlarda, gelinler pınar, ırmak ve göl sularına paralar atarak dileklerde bulunurlardı. Bu uygulama biraz farklı olmakla birlikte göçmenlerde de bulunmaktadır. Gelin adayı hayırlı bir evlilik yahut çocuk istemek için yöredeki türbelere gider ve orada dileklerde bulunur. Burada eski Türklerdeki pınar ve ırmak ve göl yani su iyisinin yerini göçmenlerde kutsal mekan almıştır. Diğer taraftan, Eski Türklerde mevcuttu olan gelin oğlan evine geldiğinde başına “saçı” denen para, darı, buğday atılma uygulaması aynı şekilde göçmenlerde de bulunmaktadır.

B- ÖLÜM İLE İLGİLİ İNANIŞLARDA ESKİ TÜRK İNANCININ İZLERİ

1- Eski Türk İnancında Ölüm

Eski Türklerde can ve ruh, genel olarak “tın” kelimesiyle ifade edilmektedir. Yakutlar Türk Yakutlar ruhu, “tın, kut ve sür” kelimeleriyle ifade ederler. Eski Türk inancına göre ruh yalnızca ölüm anında değil, uyku ve hastalıklar esnasında da bedeni terk edebilirdi³².

Kırgızların ölüm meleğinin varlığına ve bu meleğin altı yüzünün bulunduğu inandıkları, onun soğuk yüzünden çekindikleri bildirilmektedir. Can çekişen hastanın, ölüm meleğini fark ettiğine ve ruhun bir kuş şeklinde uçarak bedeni terk ettiğine inanılırdı. Orhun kitabelerinde Bilge Kağan ve Kültiğin için “uçtu” tabiri yer almaktadır. Kağan ve beylerin ölümleri halinde ruhlarının bir kuş gibi uçarak Tanrının yanına gittiğine inanılmaktadır. Bu nedenle uçmak terimi Türkler İslam Dinini kabul ettikten sonra cennet anlamında kullanmışlardır³³.

Eski Türkler, ölümün bir son olmadığı ve ölümden sonra bir hayatın yani ahiretin varlığı kabul ederlerdi. Türklerin çok eski dönemlerinden beri ölenle birlikte atını ve silahlarını gömmeleri, böyle bir inanışa sahip olduklarını göstermektedir³⁴. Hunlar, Göktürkler, Oğuzlar ve Kıpçaklarda da ölünün kefenlenip, toprağa defnedildiği bilinmektedir. Budist Türkler’de ise ölüyü yakıp külünü bir yıl sonra gömme adeti vardı.

Bir çok eski Türk kaynakları, Türklerin ölümleri yıkayıp temizlediklerini “eşük” denilen bir kefene sardıklarını, tabuta koyduklarını ve bir araba ile mezar yerine

³² Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, 176.

³³ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s.174.

³⁴ Ünver Günay, Harun Güngör, *age*, s.84.

götürdüklerini bildirmektedir. Ayrıca tabutların gümüş ve altın işlemeli kumaşlarla örtüldüğü, taşınan tabutun ve mezarların çadır formunda olduğu kaydedilmektedir.

Eski Türklerde ölenin ardından yas töreni düzenlenir ve buna “yuğ” adı verilir. Göktürklerin definden önce ölüyü bir çadıra koydukları, ölen kişinin oğulları, torunları, erkek-kadın ve diğer akrabalarının, atlar ve koyunlar kesip çadırın önüne serdiklerini, çadırın etrafında at üzerinde yedi defa dolaşarak ağladıklarını, ağlarken yüzlerini bıçakla yaralayıp, göz yaşıyla, kan karışarak yas tuttukları kaydedilmektedir³⁵.

Dede Korkut hikayelerinde eski Oğuzların yas adetleri anlatılırken, Beyrek’in nişanlısının Beyrek öldüğünde gülmediğini, kızıl kınayı ak ellerine sürmediğini, kara elbiseler giyip, ak elbiselerini çıkardığını anlatmaktadır. Kazaklarda ise ölenin karısı bir yıl boyunca karalar giyerdi³⁶.

Bazı Türk boylarında ölüyü defin edip eve geldikten sonra, ölünün dul kalan karısının saç örgülerini çözüp dağıtır ve saçının yarısından aşağısını keserdi. Diğer taraftan yas törenlerini “yuğcu” ve “sığıtçı” adı verilen kişiler yönetirdi. Bunlardan yuğcu, ölenin maceralarını hikaye edip anlatırdı. Sığıtçı ise ağlayıcılık görevini yapardı. Defin sonrası törene iştirak edenlere yemek üzere koyunlar kesilir, buna “yuğ aşısı” denirdi. Bazı Türk boyları ise ölenin ardından, üçüncü ve yedinci günlerde yemek verirlerdi³⁷.

2- Elazığ’da Yaşayan Göçmenlerdeki Ölümle İlgili İnanışlarda Eski Türk İnanıcının İzleri

Eski Türklerde ölüm anında ruhun bedeni terk ettiğine, ölümün bir son olmadığına ve ölümden sonra bir hayatın varlığına inanılırdı. Bu nedenle bazı eşyaları

³⁵ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s.177.

³⁶ Yaşar Kalafat, *age*, s.109.

³⁷ Abdulkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, s.189.

birlikte gömülmekte idi. Göçmenlerin inanış tarzlarında da ölümlerle birlikte ruhun bedenden ayrılarak ahirete intikal ettiğine inanılır.

Göçmenlerde ölenin üstüne makas yahut bir demir bırakılmaktadır. Bu uygulama Eski Türklerde demire verilen kutsallıkla bağlantılı olabilir. Zira Türklerde demir ve demircilik mesleği kutsaldır. Türkler, demiri veren ve onu işlemek için kendilerine üstün meziyet veren Tanrıya minnettardır³⁸.

Bir çok eski Türk kaynaklarında, Türklerin ölümleri yıkayıp temizlediklerini, "eşük" denilen bir kefene sardıkları anlatılmaktadır. Günümüz göçmenlerinde de ölü yıkamakta ve kefene sarılarak defnedilmektedir. Yine eski Türklerin iki katlı tabutlarla ölümleri taşıdıkları ve bu tabutları gümüş ve altın işlemeli kumaşlarla örterek mezarlığa götürdükleri anlatılmaktadır. Göçmenlerde tabutla taşıma ve tabutun üstüne serilmek üzere ayetlerle süslenmiş örtü bırakma uygulaması vardır. Eski Türk mezarlarının çadırı andıran bir formda görülmektedir. Günümüz göçmen mezarları şekil olarak tümsek şeklindedir.

Kırgız-Kazaklarda, ölünün ruhu için ölü evinde her gün bir adet mum yakılmakta ve bu işlem kırk gün boyunca devam ettirilmekteydi. Bu uygulamanın aynısı göçmenlerde de bulunmaktadır. Zira göçmenler de cenazenin yıkandığı yerde ve mezarın başında kırk mum yakarlar.

Ölenin ardından yas tutma, yağular vasıtasıyla ağıt yakma, ölenin yakınlarının yas sembolü olarak karalar giymesi gibi uygulamalar eski Türklerde defin sonrası yapılmakta idi. Günümüz göçmenlerinde de ölenin ardından yas tutma, özellikle ölenin yaşarken hatıralarını tasvir ederek ağıt yakma, ölenin karısının kara yazmayı başına sardığı görülmektedir. Bu yas sembolleri eski Türk boylarının çoğunda vardır.

³⁸ Bahattin Ögel, *Türk Mitolojisi C.I*, s.66-67.

Eski Türklerde ölenin defin merasimine katılanlara koyunlar kesilerek “yuğ aşı” ziyafetleri verilirdi. Bu ziyafetler ölümün üçüncü ve yedinci günü tekrarlanırdı. Günümüzde de göçmenler ölenin defin sonrası unutulmadığını, öbür dünyada hayırlarının kabulünü umarak, ölümünün üçüncü, yedinci ve kırkırıncı günlerinde mevlit merasimleri yapar, iştirak edenlere yemek hazırlayarak ziyafetler verir.



SONUÇ

Balkan göçmenlerinin Elazığ'a yerleştirilmeleri 1940'lı yıllardan itibaren başlamıştır. Kendilerine devlet tarafından Elazığ ilinde arazi tahsis edilen bu göçmenler günümüzde başta, Kovancılar ilçesi olmak üzere Elazığ İl merkezi ve merkeze bağlı köylerde ikamet etmektedirler.

Göçmenlerde evlilikle birlikte çocuk sahibi olma isteği yayındır. Çocuğu olmayan aileler doktora muayene olmakla birlikte Elazığ ve çevresindeki çeşitli yatırlara gidip adakta bulunurlar. Ayrıca doğum esnasında ve doğum sonrasında gerek anneye gerekse doğan bebeye kötü ruhların zarar vermemesi için birtakım uygulamalar yaparlar.

Günümüz göçmen düğünlerini iki grupta mütalaa edebiliriz. Bunlardan birisi şehir düğünleri; bunlar genellikle bir gecelik balolarda müteşekkil düğünlerdir. Diğeri ise köy ve kasabalardaki düğünlerdir. Bu düğünlerde Eski Türk düğün törenlerinde yapılan uygulamalar açıkça görülmektedir.

Ölüm insanın dünya hayatının bitişi olduğu için diğeri insanlarda olduğu gibi Göçmenler üzerinde de etki bırakmaktadır. Kültürümüzde defin merasimi ölen kişi için son görev kabul edildiğinden, göçmenlerin cenaze ile ilgili uygulamalara daha hassas bir şekilde riayet ettikleri görülmektedir.

Göçmenlerde, doğum, evlenme ve ölüm ile ilgili halk inanışları günümüzde canlılığını devam ettirmektedir. Göçmen ailelerde doğumla ilgili halk inanışlarına il ve ilçe merkezlerinden ziyade kırsal kesimde daha çok rağbet edildiği görülmektedir. Bu da bizi yöredeki göçmenlerin kültür seviyesi ve maddi imkanlarının gelişmesine paralel olarak bu uygulamaların yavaşladığı kanaatine götürmektedir.

Elazığ'daki balkan göçmenlerinde ki doğum evlenme ve ölüm ile ilgili halk inanışlarının bir çoğu eski Türk inanışları ile beraberlik taşımaktadır. Özellikle,

yöredeki çocuğu olmayan kadınların müracaat ettikleri türbeleri ziyaret etme, kutlu pınarlarda dilek tutma, dilek ağaçlarına bez bağlama, hamile ve yeni doğan çocuklarda olduğuna inanılan “albasması” olayı, evliliklerdeki ataerkil aile yapısının olması, defin sonrası yas törenleri, Elazığ’daki Balkan göçmenlerinde hala izlerinin devam ettiğini göstermektedir.



BİBLİYOGRAFYA**A – KAYNAK ESERLER**

ACIPAYAMLI, Orhan, **Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü**, Sevinç Matbaası, Erzurum 1974.

AKGÜNDÜZ, Ahmet-Sait ÖZTÜRK, **Bilinmeyen Osmanlı**, İstanbul 1999.

ARAZ, Rıfat, **Harput’ta Eski Türk İnanışları ve Halk Hekimliği**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1995.

Büyük Larousse, C.XV, 1986

ELİADE, Mircea- Boan P., COULIANO, **Dinler Tarihi Sözlüğü**, İnsan Yayınları, İstanbul 1997.

Ergin,Muharrem,**Orhun Abideleri**,Boğaziçi Yayınları ,İstanbul 2000.

GÜNAY, Ünver- Harun GÜNGÖR, **Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi**, Ocak Yayınları, Ankara 1997.

GÜNEŞ, Abdurrahman, **Sarıçubuk Köyünde Halk Bilim Araştırmaları**, F.Ü. Sosyoloji Bölümü Lisans Tezi, Elazığ 1981.

HALACOĞLU, Ahmet, **Rumeli’den Anadolu’ya Türk Göçleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

İNAN, Abdulkadir, **Eski Türk Dini Tarihi**, Milli Eğt. Basımevi, İstanbul 1976.

....., **Tarihte ve Bugün Şamanizm**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

İPEK, Nebi, **Rumeli’den Anadolu’ya Türk Göçleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

KAFESOĞLU, İbrahim, **Eski Türk Dini**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1980.

..... **Türk Milli Kültürü**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1991.

KALAFAT, Yaşar, **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 1990.

KUZGUN, Şaban, **Dinler Tarihi Dersleri, C.I**, Kayseri 1993.

ÖGEL, Bahattin, **Türk Kültürüne Giriş, C.VI**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984.

....., **Türk Mitolojisi, C.I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1971.

....., **Türk Kültür Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1962.

....., **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, T.T.K Basımevi, Ankara 1971.

ÖZTUNA, Yılmaz, **Büyük Türkiye Tarihi, C.II**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997.

....., **Rumeli Kaybımız**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1997.

ŞİMŞİR, N.Bilal, **Rumeli'den Türk Göçleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, c.I, Ankara 1968.

TANYU, Hikmet, **Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler, C.I**, Er-Tu Matbaası, İstanbul 1976.

....., **İslamlıktan Önce Türklerde Tek Tanrı İnancı**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1986.

TÜMER, Günay- Abdurrahman KÜÇÜK, **Dinler Tarihi**, Ocak Yayınları, Ankara 1997.

B – KAYNAK KİŞİLER

AKIŞ, Emin, Bulgaristan. 1925, Okuryazar, Emekli İşçi, Örençay Köyünde İkm. Etmektedir.

ATEŞ, Kadriye, Kovancılar, 1960, Lise Mez., Ev Hanımı, Kovancılar İlçesinde İkm. Etmektedir.

BAŞ, Kazım, Kovancılar. 1954, Lise Mez., Kuyumcu, Elazığ Merkezde İkm. Etmektedir.

BAYKARA, Cemile, Bulgaristan, 1936, Okuryazar, Ev Hanımı, Yurtbaşı Kasabasında İkm. Etmektedir.

CENGİZ, Hatice, Bulgaristan, 1933, Okuryazar, Ev Hanımı, Altınçevre Köyünde İkm. Etmektedir.

CENGİZ, Hüseyin, Silistre, 1931, Okuryazar, Emekli İşçi, Altınçevre Köyünde İkm. Etmektedir.

ÇAKIR, Nebi, Dobruca, 1934, Okuryazar, Çiftçi, Elazığ Merkezde İkm. Etmektedir.

ÇEKİÇ, Ahmet, Yazıkonak, 1951, Ortaokul Mezunu, Şoför, Yazıkonak Kasabasında İkm. Etmektedir.

DONMUŞ, Hüseyin, Bağlarca Köyü, 1953, Üniversite Mezun, F.Ü. Sos. Bil. Ens. Sekreteri, Elazığ Merkezde İkm. Etmektedir.

ESER, Hatice, Elazığ, 1940, Lise Mezunu, Ev Hanımı, Bağlarca Köyünde İkm. Etmektedir.

HAZIR Naim, Yazıkonak. 1949, Lise Mezunu, Serbest Meslek, Yazıkonak Kasabasında İkm. Etmektedir.

KARATAŞ, Seçgül, Elazığ, 1948, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Kovancılar İlçesinde İkm. Etmektedir.

KIR, Yusuf, Bulgaristan, 1934, Okuryazar, Çiftçi, Yazıkonak Kasabasında İkm. Etmektedir.

KÖSE, Nazif, Elazığ, 1956, Yüksekokul Mezunu, Milli Eğt. Muh. Şefi, Elazığ Merkezde İkm. Etmektedir.

OTUĞ, Sabri, Bulgaristan, 1946, Lise Mez., Emekli Memur, Örençay Köyünde İkm.

Etmektedir.

ÖZ, Lutfiye, Romanya, 1932, Okuryazar, Ev Hanımı, Kovancılar İlçesinde İkm. Etmektedir.

ÖZDEMİR, Kadir, Elazığ, 1948, Lise Mez., Marangoz, Sarıçubuk Köyünde İkm.

Etmektedir.

ÖZDEMİR, Kısmet, Kovancılar, 1955, Ortaokul Mez., Ev Hanımı, Kovancılar İlçesinde

İkm. Etmektedir.

PEHLİVAN, Recep, Bulgaristan, 1937, Lise Mez., Emekli İşçi, Elazığ Merkezde İkm.

Etmektedir.

PINAR, Ayşe, Romanya, 1934, Okuryazar, Ev Hanımı, Sarıçubuk Köyünde İkm. Etmektedir.

PINAR, Rafi, Elazığ, 1958, Lise Mez., DSİ'de teknisyen, Elazığ Merkezde İkm. Etmektedir.

PINAR, Yusuf, Romanya, 1932, Okuryazar, Emekli, Sarıçubuk Köyünde İkm. Etmektedir.

SOLMAZ, Meryem, Altınçevre, 1956, İlkokul Mez., Ev Hanımı, Sarıçubuk Köyünde İkm.

Etmektedir.

ŞEN, Naile, Silistre, 1940, Okuryazar, Ev Hanımı, Elazığ Merkezde İkm. Etmektedir.

TIRYAKİ, Halil, Elazığ, 1954, Üniversite Mez., Veteriner, Bingöl Merkezde İkm.

Etmektedir.

TUNA, Şefika, Şahinkaya, 1945, İlkokul Mez., Ev Hanımı, Şahinkaya Köyünde İkm.

Etmektedir.

UZUN, Eyüp, Romanya, 1931, Okuryazar, Çiftçi, Altınçevre Köyünde İkm. Etmektedir.

YAZMAN, Şükrü, Kovancılar, 1940, Lise Mez., Emekli Öğretmen, Elazığ Merkezde İkm.

Etmektedir.

YILMAZ, Müstecap, Romanya, 1938, Okuryazar, Çiftçi, Altınçevre Köyünde İkm. Etmektedir.

YILMAZ, Songül, Dobruca, 1934, Okuryazar, Ev Hanımı, Sivrice İlçesinde İkm. Etmektedir.

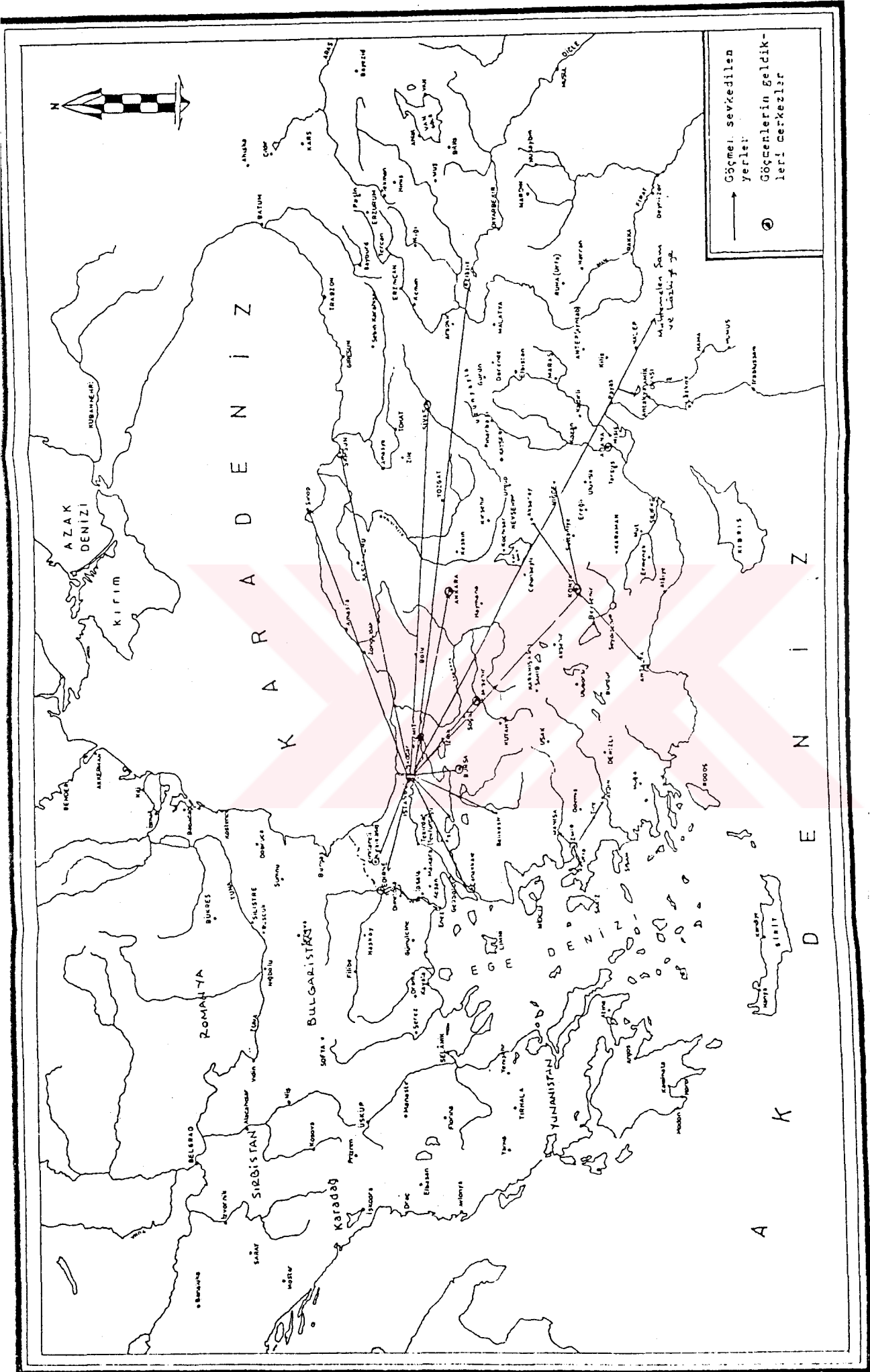


E K L E R

Balkan harbi sırasındaki resmi raporlara göre Tuna ve Edirne vilayetlerinin sancaklardaki nüfus dağılımı şöyledir.

Vilayet	Sancak	Müslüman	Gayr-i Müslim
Tuna	Ruscuk	160.324	115.650
	Vidin	37.185	154.992
	Tırnova	75.402	115.091
	Tulça	67.331	44.150
	Varna	43.386	16.785
	Sofya	23.793	152.839
Edirne	İslimye	37.200	49.961
	Filipe	93.330	165.545
	Edirne	57.093	120.870
	Gelibolu	29.718	39.181
	Tekirdağ	18.247	31.090
Toplam		643.009	1.006.154

Vilayet	Sancak	Bulgar	Gayr-i Bulgar
Tuna	Ruscuk	201.025	354.324
	Vidin	263.000	131.600
	Tırnova	188.500	112.000
	Tulça	40.570	188.930
	Varna	36.000	74.100
	Sofya	297.500	189.000
Edirne	İslimye	100.500	186.400
	Filipe	382.500	564.600
	Edirne	124.100	331.300
	Gelibolu	42.200	160.000
	Tekirdağ	40.100	133.200
Toplam		1.715.995	2.425.454



HARITA II. ANADOLU'DA GÖÇMENLERİN SEVKEDİLEKLERİ VILAYETLER

نکات اہم

بوقسم کرک شاہین شہدومس، کرک سائر ارباب قام وحبیت طرفندن احوال اسلام، بہ دائر کوندر بلجک مکتوبلری اختوا ایدہ جکدر. شیمدیلک اوردوبادہ بر قاج شہر تدارک ایدیلشد، فقط اصل مخبرلرمن شرقہ تدارک اولتی لازمدر. جرائد بومیہ مزک شیمدی بہ قدر ہونی یامعی لازم کابریکن اہمال ایدیشی شایان ناسندر. ان شاء اللہ بواش بواش اولردہ بابا یوردلرینی در خاطر ایتکہ باشلارلر. بر جوق زمانلر لوندردہ بولونان، دنیانک ہر طرفندن کان مسلمانلر، اسلام جمیتلر بلہ کب معارفہ ایدن والیوم دارالخلافتہ بولونان خلیل خالد بک افسدینک دلالت و ہمتیہ لازم کان اسلام جمیتلری ورؤ ساسیہ بو خصوصہ مخبردیہ باشلانہ شد. ان شاء اللہ اولدی کون دارالخریدن عودت ایدن وبتون شرقہ طانیدقلری بولونان عبدالرشید افسدینک ہمتیہ بوجہت دہا زیادہ تحت انتظام و تأمینہ آتہ جقدر. مع ہذا ستونلرمن بو بابدہ بیان معلومات ایدجاک بتون اہل اسلامہ آچقدر.

بلغارستان اسلاملرینک یاشایشی

مدتی آوروپانک و عثمانی تبعی بلغارلرک نظر دقتہ

بر طاقم رجالدن عد اولونان غوسبودیلر ما کدونیا حقتدہ سوز سویلر ایکن دلیل مقامندہ بلغارستاندہ یاشایان اسلاملرک رفاه حاللرندن قانون محلینک ہر بندندن مستفید اولدقلرندن بختلہ ترکیا تبعی بولونان بلغار ملتدیشلرینکدہ اولر کی مساوات دائرمنندہ! یاشاملرینی تمینی ایتدکالرینی بالا پروازانہ باغیر بیور و بوتدیمانلرینی بلا حجاب آوروپا مطبوعاتہ قدر عکس ایتدیردک بوسککہ آوروپا قارشی دعوائی قزاندقلرینی تخیل ایدیورلر! زہی تخیل!!

بو آوانتوریلر! . . بیلیمورلرکہ اراہ ایتک ایتدکلری دلیللری دعوالرینک بطلانہ دلیلدر. اولردہ بالادہ کی سوزلری صرف ایتکہ کلان جسارت محض بزم صبر و سکیتمزدن متولددر. بوقسہ حقمزدہ بو کونہ قدر روا کوربلہ کلان حقسزقلری تمامی تمامنہ عالم مطبوعاتہ عکس ایتدیرہ ایدک، حکومتین بیتندہ الی ماشاللہ جاری اولدکن صلح و سلیم بک جوقدن عتلت اولماسی ایجاب ایدر ایدی. لکن بز، اسلاملر صلحک استقرارینی ہر فعل وحرکتہ مزہ آرزو ایتدیکمز ایچون دائما بیچاق کیککہ دایا تجمہیہ قدر سکوت اختیار ایدر و بوتحملدک نمرہ دار اولمان، ازحان و دل و تمی ایلرز.

ایشلر، متادیا یازیورلر، ملتلری دہ متادیا اوقیورلر. ایشتہ بارسدہ جیقان، رہو و دوموند مسلمان، بوسی و فعالیتک برمثالی، بر شاہد بانمدر. بوکا قارشی دارالخلافتہ السایہدہ برشی یایبلہ بیلک ایچون ہر نہ قدر شمدیلک وسائط منقود ایددہ آرا یوب بولتی ایچون چالشہ قدندہ کری ملوروق لازم کلز.

واقما بو خصوصہ منابع اجنبیہ جوقدر. فقط اولر کندی نقطہ نظرلرینہ کورہ اکلاتدقلرندن بک مرقوق عد ایدبلہ من، مع مافیہ ہیچلک ایچندہ ینہ فائدہ بخش اولہ بیلیر و بزم ایچون تدقیقات بوللرینی اوکرہ تیر. ان شاء اللہ اہل اسلامک ہمتیہ عبدالرشید افسدی کی فداکار سیاحلر مزدن مرکب ہیٹلر تشکیل ایدر، کیدوب اورالردہ تدقیقات عمیقہدہ بولوزلر، مشاہداتلرینی، تدقیقاتلرینی بزم بیلدیرلر، اوزمان ایشتہ اک حقیقی معلومان اوکرہ نمش اولوروز.

شیمدی بو قسمدہ تدقیق ایتک ایتدہ دیکمز شیلر شونلردر:

(۱) بتون دنیادہ کی مسلمانلر قاج ملیون نفوسدن عبارتدر؟ ارضک نرہ لوندہ سا کندرلر؟
(۲) ملت اسلامیہ ہانکی قوملردن مرکبدر، ہر قومک ساکن اولدینی محال نرہ لریدر، ہانکی لسانلہ متکلمدرلر؟
(۳) ہر قومک حیات اجنابعیہ و سیاسیہ لری، احوال اقتصادیہ و میشلری فصددر؟

(۴) ملت اسلامیہ نہ قدر مذاہب و طرق متنوعیہ اتقسام ایتددر، ہر مذہب و طریقت نہ سورتلہ وجود بولمشدر؟ حال حاضرہ نہ دن عبارتدر؟

(۵) اقوام اسلامیہ آرہندہ اعتقاد، دین جلیل اسلامی اکلایش و سورت تطبیقہ نہ کی فرقہ وارددر؟

(۶) بوکتلہ نامہین ایفاظ و ارشاد ایچون نہ کی تدابیرہ مراجعت لازمدر؟

ایشتہ تدقیقاتمز بو خصوصہ دائر اولہ جفندن کرک کندیلرینہ مراجعت اولونان، کرک بو بابدہ صاحب معلومات اولوب طانیہ مدینمز ذواتک بو پروگرام دائرمنندہ ابراز معاونت بیورملری رجا اولور.

حکایت النبیر و فیکہ

بو قسمک محتویاتی تمین ایتک بزم دوشمز، بز بالکنز شونی جناب حقندن تمی ایدر و مسلمان قارداشلر مزدن بکلر زکہ بو قسمی ہیچ بر زمان بوش براقاسونلر، ہر کون ساحہ علم وفندہ بر ترقی، ہر زمان ساحہ حیاتدہ بر تجمدد و زندگی کوسترسونلر. زیرا اصل غایہ، نتیجہ بودر.

ممالک عثمانیه ده منتشر بتون غزته تری کوردوز، او قویا من. فقط هر حاله کندی تملکتنده چقان. مسلمانانک خبرینه یا خود شریعتیه جالبه شان غزته تری، بیاتک، کورمک ایستر.

دها سوکرا مطبوعات اجنبیه کایر، که بی نه سایه در، بونلری تمامیه تعقیب ایتک ممکن دکادر. شو قدر که بالی باشلیلری تدقیق ایتک، عالم اسلامک، مسلمانانک له ویا غلبنده اقوام غریبه افکار و مطالباتنه وانف اولاق، اوکا قارشی ویریله بیسلاجک جوانی کورمک موجب ابتداء و غیرتدر.

بنام غایه بو قسده تدقیق اولانجق مطبوعات شونلر اوله یایر:

۱ - مطبوعات عثمانیه، ۲ - مطبوعات اسلامییه، ۳ - مطبوعات اجنبیه.

تذکره

هیئت اجنبیه حالنده باشایان ملکر ایچون دانما شدت ایتکده اولان وقایع و حادثات کوز اوکندده بولونجی لازمدر. بروقمه، دیگر بروقمه میدانه کتیر. شتون حیاته بیکنه فالان ملکر دانما شکوم انقراضدر. بونکله برابر برمت، هر هاکمی نقطه ده بولورسه بولسون، سار اخوان دینک حیاته داند اولان شوننده وانف اولمی لازمدر. ایشته بونک ایچون رساله منر شتون قسمنه اهمیت مخصوصه ویردرک

۱) حیات اسلامییه تفاق ایدن هفتلق شتون مهمه داخلیه و خارجیه خلاصه ایتیه،

۲) ارضک محتلف نقطه لرنده بولونان مسلمانلره غاند شتون کورتمک جالبه جقدر.

صومالی وین احوالی

بن اثرانندن و بیوت سابق سید احمد بی الکبسی حضرتلرندن وارد اولشدر:

بو دنمه قوه عمومییه قوماندانیله امام یحیا حضرتلرینک و اهاجوتندن سلیمان باشانک و اولجه امیر مکه شریف حسین باشا حضرتلری نک عبیره تحت اطاعته دعوت ایتش اولدقلری عشارک سی و غیرتیه ادریس خاننی کبیاده محاسره ده قالدینی حس ارنجه طریق فراره تشبیه اوزرینه کندوسنه بر چاره خلاص و نجات اولیق اوزره وحشی ایتالیانک فرسان اطمنی اشغالی ایچون اسباب لازمه اتخاذا ایتش ایسه قوه عمومییه قوماندانی بو یوک عزت باشا حضرتلری طرفندن اتخاذا ایدیلن تدابیر ادریسک تشبیهات جنابشکارانه منی عقیم بیراندی. ادریس خاننک بر سندنبری اغفال وانوا ایتش اولدینی عشایر عربان بو دنمه امام یحیانک قوه عمومییه سیله متفقاً عشایر مذ کوره اوزرینه حرارت ایتکلده برابر متفق کفار اولان ادریسک انصاری اولدقلری افهام و حال و موقع ایضاح ایدیلنجه درحال ادریسک عموم اتباعی حکومتک عفو و مرحمته دخالت و التجا ایدیلر و مشترکاً ادریسک اوزرینه حرکت ایدجه کلرینی

سوزلرم یا کاش آکلاشیلماک! قوه قانونیه فوقنده دنیاده هیچ بر قوه اولماز! فقط: عدالتک حکم سوردیکی. اوکا برنش اولدینی عده اولورسه؟ بوراده بزم ایچون قنون حکم نرما دکل. حکم نر قوشدر! و باطله ادیان مقدسدر. هر بر مذهب اجرای آیینده حرور، مساکن: ترضدن مصوندر، کذک قانونه رعایت شرطله هر کس فکر و حرکتنده سربستدر، نه کوزل کوزل، نه دلفریب جلالر! دکلی؟ بومداد ایتدکرم بلنارستان قنون اساسیه ماده اصلیه لرنددر. چه سو دک و مواد قانونیه یالکتر کشد اوزرنده معابوع کورمکده، اتاذا احکامنی اوتوز بوقدر یلدر حررتله بکلهمکدیز. افوس!؟

بر بلنار بر مسلمانانک دوکش، جرح ایتش، حیاتنه قصد ایتش. و بیچاره قوه قانونیه دن برای استناد هیئت حکمندن ضارب و یا خود جارحنتک تجزیه منی طلب ایدیلور. دکلی؟ هیات! اگر وفا ایدرسه بکلهمک! برترک بر بلنارده آله منی وار! بلنار ویرمک ایسته یور! اوکیسه مطلوبینک استردادنی محاکم عاندینه حواله ایتش، اجراسنه درت کوزله منتظر، بر اوند باره ده صرف اجه منجه و بر جوق آیلر صبر ایله منجه. مطلوبی اسناف اولدیننی کورمک نصیب اولماز! حفظنا الله - قنارای بر مسلمان بر بلناری دوکسه، جرح ایتسه! اوکیسه ناک حقنده قانونک الشدید احکامنی استعمال اولونمسی بر امر ضروری در. چونکه اونکی بلناردر! اونک حقوق شخصیه منی، حقوق مدنی منی وار. بریک مسلماندر: اوک اشغی بر مخلوقدر! اونی قافلله انسانینه قائمی، حقوق مدنی منی طابق عادتا جنایتله توأمدر! و قیس علیه البواقی! بونک کی حفز قلری، وحشیکلری تعداده قالدیشجق اولور ایسه ک جلدلر طولی کتابلر وجوده کلمسی اقتضا ایدر. بالان سوبله میورز، ملاوقی بیان ایدیلور. اگر کوعوا مزه دلیل ایستین اولورسه (برترک کی کاوب بلنارستانده بر مقدار امرای حیات ایتسنی توصیه ایدرز.)

بلناریه: دو بریج فی ۱۶ شباط سنه ۳۲۷ التناک:

مظلوم بن نیازی

مطبوعات

بوکون دنیاده الکبیرک واسطه تعارف مطبوعاتدر. زیرا مطبوعات ملترک آینه حیاتی در.

ملترک دوشونشلی، درجه ترقی و مدنیتلری مطبوعاتنده نورولور. اونک ایچون بتون دنیاده کی اسلام مطبوعاتنی تدقیق ایتک بر اسلام جریده منی ایچون لازمدر. آره حیره اونلردن فقره لر نقل ایتک، دارالخلافه قارشی قلبلرنده مرکز اولان محبتلری، مربوطیتلری کورتمک هر حاله فائده لی در.

سوکره مطبوعات عثمانیه بی تدقیق ایدرک بعض کوزل مطالعه لری، نغده نظر مزه، واناق ویا مخالف نظرلری نقل ایتک، ایجابنه کوره او خصوصه بیان مطالعه ایتک ائی اولور. چونکه هر کس

بري ناره سا جيه قوه ونيده و حوت اسانوي حكومت سینه نه بر انجا نده ... احوه بفرستد وانه نه ناپيت
مستند به احوال انچه به سا جيه قوه و اسان اولد .

ايجزاده سا جيه ايجزاده ... بيگي حكومت سینه نه اسانده ما ذوقه ترك ناپيت ايه ... كلفه ... ايجزاده
اولد ... ناپيت مستند به احوال انچه به سا جيه قوه و اسان اولد .

ايجزاده بر قلم سا جيه ايجزاده ها خا اولد ... اولد ... كلفه ... ايجزاده
حكومت سینه نه اولد ... اولد ... كلفه ... ايجزاده
تو اولد ... اسانده ما ذوقه ترك ناپيت ايه ... كلفه ... ايجزاده
بو كلفه ايجزاده ناپيت ... اولد ... كلفه ... ايجزاده

در ناره سا جيه قوه ونيده و حوت اسانوي حكومت سینه نه بر انجا نده ... احوه بفرستد وانه نه ناپيت
مستند به احوال انچه به سا جيه قوه و اسان اولد .

ايجزاده سا جيه ايجزاده ... بيگي حكومت سینه نه اسانده ما ذوقه ترك ناپيت ايه ... كلفه ... ايجزاده
اولد ... ناپيت مستند به احوال انچه به سا جيه قوه و اسان اولد .

ايجزاده بر قلم سا جيه ايجزاده ها خا اولد ... اولد ... كلفه ... ايجزاده
حكومت سینه نه اولد ... اولد ... كلفه ... ايجزاده
تو اولد ... اسانده ما ذوقه ترك ناپيت ايه ... كلفه ... ايجزاده
بو كلفه ايجزاده ناپيت ... اولد ... كلفه ... ايجزاده

در ناره سا جيه قوه ونيده و حوت اسانوي حكومت سینه نه بر انجا نده ... احوه بفرستد وانه نه ناپيت
مستند به احوال انچه به سا جيه قوه و اسان اولد .

ايجزاده سا جيه ايجزاده ... بيگي حكومت سینه نه اسانده ما ذوقه ترك ناپيت ايه ... كلفه ... ايجزاده
اولد ... ناپيت مستند به احوال انچه به سا جيه قوه و اسان اولد .

— و كلفه —

ايجزاده سا جيه ايجزاده ... بيگي حكومت سینه نه اسانده ما ذوقه ترك ناپيت ايه ... كلفه ... ايجزاده
اولد ... ناپيت مستند به احوال انچه به سا جيه قوه و اسان اولد .

ايجزاده بر قلم سا جيه ايجزاده ها خا اولد ... اولد ... كلفه ... ايجزاده
حكومت سینه نه اولد ... اولد ... كلفه ... ايجزاده
تو اولد ... اسانده ما ذوقه ترك ناپيت ايه ... كلفه ... ايجزاده
بو كلفه ايجزاده ناپيت ... اولد ... كلفه ... ايجزاده

در ناره سا جيه قوه ونيده و حوت اسانوي حكومت سینه نه بر انجا نده ... احوه بفرستد وانه نه ناپيت
مستند به احوال انچه به سا جيه قوه و اسان اولد .

ايجزاده سا جيه ايجزاده ... بيگي حكومت سینه نه اسانده ما ذوقه ترك ناپيت ايه ... كلفه ... ايجزاده
اولد ... ناپيت مستند به احوال انچه به سا جيه قوه و اسان اولد .

عدد
۱۱۰۱۹
۹۶
۱۱۱۱۵
تایف ایلیتوب رایوری اوله تقییم قلمانی
بولک فاسیما شماره شماره باشا جامع وکدنه بولک تالی جامع تقییم
کونف

مأمور اوله تقییم ۹۹، کانوره اول شهید تار تقییم شهید، قدا اعطای بوریوت دقتییم تقییم
عموم جوامع شریفه و ساره به حاجت ایه بولک بر وجه بالا اوده بلی بولک
اوردنه تقییم طخون دره تقییم جده و عملیات اچا ایه لسه اوله تقییم دائر
اشور بولک عمده و تقییم قلمانی ۱۰، ساره ۹۹

تقییم
تقییم
تقییم

KIZILAY ARŞIVI, dosya nu. 212 (Göçmenlerin aşılmasına dair).

EK - 8 A



Sünnetli çocuklar annesi ve ablası ile birlikte iken



Sünnet edilen çocuk baş ucundaki takıları ile birlikte

EK - 8 B



Salonda çekilmiş bir düğün görüntüsü



Düğün evinde bir görüntü

MÜLAKAT ESNASINDA YÖNELTİLEN SORULAR

1. Balkanlardaki kökenlerinizi biliyor musunuz?
2. Balkanlarda, hangi ülke ve şehirde yaşıyordunuz?
3. Geldiğiniz yerlerde halen yaşayan akrabalarınız var mı? Haberleşiyor musunuz?
4. Göç öncesi adet, inanış ve geleneklerinizi biliyor musunuz?
5. Göç sonrası ne gibi farklılıklar yaşadınız?
6. Doğum öncesi niyet ve beklentilerini hususunda hangi inanışlarınız mevcuttur?
7. Doğum kimlere yaptırılır?
8. Doğum sırasında hangi uygulama ve inanışlarını mevcuttur?
9. Doğum sonrası hangi uygulama ve inanışlarınız mevcuttur?
10. Çocuk ile ilgili inanışlarınız hangi inanışlarını vardır?
11. Çocuk doğduktan sonra hangi uygulama ve inanışlarınız vardır?
12. Çocuğa ad verme ile ilgili hangi inanışlar ve adetleriniz vardır?
13. Nazar için hangi uygulamalar yapılır?
14. Sünnet törenleriniz nasıl olur?
15. Çocuk ile ilgili göç öncesi olup da, uygulayıp uygulamadığınız uygulama ve inanışlarınız nelerdir.
16. Evlenecek eşleri kim seçer?
17. Evlenecek eşlerde hangi özellikler aranır?
18. Kız arama nasıl gerçekleşir?
19. Kız istemeye kim gider, istem anındaki adetleriniz nelerdir?
20. Söz kesme adetiniz nasıldır, kimler gider?
21. Nişan törenleri nasıl olur?
22. Düğünlerinizi hangi günlerde yaparsınız?
23. Düğüne davet nasıl yapılır?

24. Düğün nasıl başlar, kaç gün sürer?
25. Düğün eğlenceleri nelerdir?
26. Düğün yemekleriniz nelerdir?
27. Gelin ve damat nasıl giyinirler?
28. Nikah törenleri nasıl olur?
29. Gelin almadaki adet ve inanışlarınız nelerdir?
30. Gelin eve gelirken ve geldikten sonra ne gibi adet ve uygulamalar vardır?
31. Gerdekle ilgili adet ve inanışlarınız nelerdir?
32. Gerdek sonrası ne gibi adet ve uygulamalarınız vardır?
33. Gelin görme adet ve inanışlarınız nelerdir?
34. Evlilik yılları ile ilgili diğer adet ve inanışlarınız nelerdir?
35. Ölüm öncesi, ölen ile ilgili ne gibi yorum ve tahminler yapılır?
36. Ölüm esnasında ölü için ne gibi uygulamalar yapılır?
37. Defin hazırlıklarında ne gibi adet ve inanışlarınız vardır?
38. Ölünün yıkanması, kefenlenmesi, tabuta konması, hususunda ne gibi adet ve inanışlarınız vardır?
39. Cenaze namazı ile inanışlarınız nelerdir?
40. Defin töreni nasıl yapılır, uygulamalar nelerdir?
41. Definden döndükten sonra, taziye adetleri ve taziye evindeki inanış ve uygulamalarınız nelerdir?

MÜLAKAT ESNASINDA YÖNELTİLEN SORULAR

1. Balkanlardaki kökenlerinizi biliyor musunuz?
2. Balkanlarda, hangi ülke ve şehirde yaşıyordunuz?
3. Geldiğiniz yerlerde halen yaşayan akrabalarınız var mı? Haberleşiyor musunuz?
4. Göç öncesi adet, inanış ve geleneklerinizi biliyor musunuz?
5. Göç sonrası ne gibi farklılıklar yaşadınız?
6. Doğum öncesi niyet ve beklentilerini hususunda hangi inanışlarınız mevcuttur?
7. Doğum sırasında hangi uygulama ve inanışlarını mevcuttur?
8. Doğum sonrası hangi uygulama ve inanışlarınız mevcuttur?
9. Çocuk ile ilgili inanışlarınız hangi inanışlarını vardır?
10. Çocuk doğduktan sonra hangi uygulama ve inanışlarınız vardır?
11. Çocuğa ad verme ile ilgili hangi inanışlar ve adetleriniz vardır?
12. Sünnet törenleriniz nasıl olur?
13. Çocuk ile ilgili göç öncesi olup da, uygulayıp uygulamadığınız uygulama ve inanışlarınız nelerdir.
14. Evlenecek eşleri kim seçer?
15. Kız arama nasıl gerçekleşir?
16. Kız istemeye kim gider, istem anındaki adetleriniz nelerdir?
17. Söz kesme adetiniz nasıldır, kimler gider?
18. Nişan törenleri nasıl olur?
19. Düğünlerinizi hangi günlerde yaparsınız?
20. Düğüne davet nasıl yapılır?
21. Düğün nasıl başlar, kaç gün sürer?
22. Düğün eğlenceleri nelerdir?
23. Düğün yemekleriniz nelerdir?

24. Gelin ve damat nasıl giyinirler?
25. Nikah törenleri nasıl olur?
26. Gelin almadaki adet ve inanışlarınız nelerdir?
27. Gelin eve gelirken ve geldikten sonra ne gibi adet ve uygulamalar vardır?
28. Gerdekle ilgili adet ve inanışlarınız nelerdir?
29. Gerdek sonrası ne gibi adet ve uygulamalarınız vardır?
30. Gelin görme adet ve inanışlarınız nelerdir?
31. Evlilik yılları ile ilgili diğer adet ve inanışlarınız nelerdir?
32. Ölüm öncesi, ölen ile ilgili ne gibi yorum ve tahminler yapılır?
33. Ölüm esnasında ölü için ne gibi uygulamalar yapılır?
34. Defın hazırlıklarında ne gibi adet ve inanışlarınız vardır?
35. Ölünün yıkanması, kefenlenmesi, tabuta konması, hususunda ne gibi adet ve inanışlarınız vardır?
36. Cenaze namazı ile inanışlarınız nelerdir?
37. Defın töreni nasıl yapılır, uygulamalar nelerdir?
38. Definden döndükten sonra, taziye adetleri ve taziye evindeki inanış ve uygulamalarınız nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

16.01.1958 yılında Elazığ'da doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Elazığ'da tamamladım. 1980 yılında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesine kayıt oldum. 1984 yılında lisans öğrenimimi bitirerek ilk görev yerim olan İzmir Aliğa Lisesi'nde öğretmen olarak göreve başladım. 1990 yılında askerliğimi Ardahan'da tamamlayarak, aynı yıl Diyarbakır ili Burhanettin Yıldız Endüstri Meslek Lisesine tayin edildim. 1998 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilim Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Yüksek Lisans Programına başladım. Halen Yazıkonak İlköğretim Okulu'nda öğretmen olarak görev yapmaktayım, evli ve iki çocuk babasıyım.

Ali ŞİMŞEK

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANİZASYON MERKEZİ**